

Ազգ

24 ԱՊՐԻԼ 2015 ՈՒՐԲԱԹ 15(5367)

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԿԱ ՀԵՏ

Momentum

Ծագումով լաիկներն այս բառը օգտագործվում է թափ հավաքելու, հեռագա սլացֆի համար անհրաժեշտ ուժերի կուսակման դրա իբրեւ, այն չկորցնելու մտահոգությամբ նաեւ: Այսօր, 2015 թվականի Ապրիլի 24, ճիշտ այդ դրան է մեր ժողովրդի համար: Մեկ դար տեսած սառադաններին, մահառուին, նորանոր զոհերին, կորուսներին, փորձերին ու փորձանքներին, սխալագործություններին ու նվաճումներին հետ սեփական ուժերն ու հնարավորությունները ի մի բերելով նոր ուժակառուցում հավաքելու դրան, որն այլևս չի կարելի կորցնել...

Ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի այս օրը մեր 1,5 միլիոն նահատակների հիշատակը հարգելու դրան է, նաեւ՝ մեր հայրենագրված, նյութական ու բարոյական կորուսները հիշելու դրան, այլևս մեծ սլացֆից առաջ մեր հավաքական լարումը ճիշտ ուղղությամբ ուղղորդելու դրան, մեր հին ու նոր հնարավորությունները առանց սնադարծության կամ ստրակայության բարոյությունների մեկ անգամ եւս ստուգելու դրան:

Արդարեւ, ստուգելու եւ վերստուգելու շատ բան ունենք: Վերջին օրերին մեզ եւ այլոց համար դարձեցինք նորանոր հնարավորություններ, որոնց մասին չէինք մտածել նախադեպ, ավելի շուտ՝ դրանց արդյունքը նախկինում չէինք շուտապես գիտակցել: Զարգացական ավանդական միջոցներից անդին՝ ժամանակ, օրինակ, շուտ բիզնեսի մեր աշխարհառչակ ներկայացուցիչներին, մեր հրաշալի երաժիշտների, հնավանդ մեր մշակույթը նոր մասնագետներով ներկայացնող արվեստագետների, կինոարվեստի նոր դրսեւորումների զարմանալի ազդեցությունը համաշխարհային գիտակցության վրա:

Տեսանք մեր դիվանագիտության, ավելի ճիշտ՝ ազգային դեսպանություն ունենալու առավելությունները, որոնք արդյունք են քաղաքային ռոսեղ ինտերակցիան օգտագործվում են ավանդական մեր կառույցների հնարավորությունների հետ: Զգացիմք, որ ազգային մեր գլխավոր հարսությունը մեր դեսպանությունն է ու գիտակցեցինք միաժամանակ, որ մենք դեկավարություն եւ ժողովուրդ, դեռ ինչքան բան ունենք անելու նրա հզորացման ու բարգավաճման համար:

Տեսանք նաեւ, որ դաշտանաված արդարությունը՝ իսկ արդարությունը միջոց էլ կարիք ունի դաշտանությունը՝ կարող է հրաժեշտ գործել, թեկուզ բարոյական հողի վրա, հրահրելով բազմամիլիոնավոր մարդկանց գիտակցությունը, արդարության ձգտումը: Դրա ամենավաղ օրինակը սկսեց Գոմի դրան, որի խոսքն ու վերաբերումը դարձան բարձրակետը Տարելիցի մեր ու մեր բարեկամների ջանքերի:

Մենք՝ որ սովոր էինք ամեն ամիսի 24-ի աշխարհի կարեւորագույն լրատվամիջոցներում վճարովի էջեր վարձակալել մեր հայտարարությունները հրատարակելու համար, տեսանք՝ որ նրանցից շատերը այս անգամ ինքնակամ ներկայացնում են մեր խնդիրը, ի գլուխ ունենալով գերմանական մամուլը, որ անկնկալորեն ստանձնեց այդ երկրում մեր չունեցած լրբիի դերը:

Տեսանք նաեւ մեր բարեկամ երկրներից ոմանց հազվեցնակությունն ու «արդարասիրական» դրսեւորումները: Ու տեսանք մանավանդ Թուրքիայի դեկավարության հակազդեցությունները, որոնք նենգ ու նենգամիտ մնացին, սակայն նաեւ՝ խելք ու գռեհիկ:

Անուշտ դեռեւս վաղ է հազվեհարարը կասարելու Տարելիցի մեր ձեռքբերումների, նաեւ՝ բացթողումների: Դրանք կարվեն անդայ՛ման: Սակայն այս դրանին էլ հասակ է, որ մեր դայբարը շարունակվելու է, թերեւս ավելի կասողի, ավելի համառ, եւ անուշտ՝ ոչ միայն Հայ դաշի ուղղությամբ, եւ հաղթանակը լինելու է մերը:

Կարեւոր դրան, այն դրան, այն լիցքերը չկորցնելու է:

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Ժխսման դեմ դայբարի 100 տարի

Այնքան շատ իրադարձություններ էին կասարվում այս օրերին Հայաստանում եւ նրա շուրջը, որ դրանք իմաստավորելը շատ դժվար է, անգամ տեղի ունեցողի դարձ թվարկումն է դժվար՝ շատ մեծ ծավալի ու որակյալ բովանդակության դաշտանով: Միգուցե այն էլ կա, որ բուն իրադարձությունների մասնակիցը լինելով՝ դեռ չենք ըմբռնում Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի առթիվ տեղի ունեցած շատ շատ իրադարձությունների դաշտանակառուցումն ու նշանակալիությունը, որոնք կարող են այսուհետ արդեն գործնական հետեւանների հանգեցնել: Այո, վերջին քանի օրերի իրադարձությունները ցույց են տալիս, որ Թուրքիային ժխտողական համար դասադարձողները կամ չդասադարձողները այլևս միայն իրենց շահերից են խոսում, որ գործում են կամ կարող են գործել: Հասկանալի է, որ Գոմի Դաշի ֆրանցիսկոսի դարակազմիկ ելույթից հետո կեռնի նմարը դանդաղորեն թեփվում է դեղի միջազգային բարոյականություն, բարոյականությամբ առաջնորդվելը Եվրոպայում մոդայիկ է դառնում՝ միգուցե շահերն էլ այդ ուղղությամբ այս անգամ շատ դեմքերում հանրակնում են:

Միայն վերջին մեկ ամսում տեսնելու փաստաթուղթ է ընդունվել՝ Հայոց ցեղասպանության դաշտարձանն ու, կարեւոր՝ հեռագա գործողությունները մոտեցնելու առումով: ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների խորհրդի Ցեղասպանու-

թյան կանխարգելման բանաձեւ, Եվրոխորհրդարանի բանաձեւը, Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի՝ ֆրանսիացի դաշտարձանով Ռենե Ռուֆի հեղինակած եւ երեկ քաղաքականության մեջ դրված Հայոց ցեղասպանությունը դասադարձող հայտարարությունը, որին մոտ երկու հարյուր դաշտարձանով է միացել: Եվ, իհարկե, Գոմի դաշի դարակազմիկ հայտարարությունը:

Վերջապէս վերջին երկու օրը երեւանում տեղի ունեցած ընդհանր ցեղասպանությունների հզոր մի համաժողով, որտեղ դարձապէս ի մի էին եկել այնքան հայտնի գիտնականներ ու աշխարհի խորհրդարանների այնքան նշանավոր դեմքեր, հնչեցին այնպիսի ելույթներ, որոնցից ամեն մեկը կարելի է նշանակալից համարել՝ դասադարձան եւ իրազեկման առումով, որ այս համաժողովի էներգետիկ կարելի է թուրական ժխտողականության դեմ կասարված մի շատ կարեւոր այլ համարել:

Ժխսման 100 տարի

100 տարի՝ առանց հայրենիքի, 100 տարի առանց հասունման, 100 տարի՝ ընդվզումի, 100 տարի՝ հիշողության, 100 տարի՝ ոսֆի կանգնելու եւ վերելու ամոնելու: Այդ 100 տարվա ընթացքում իրար բախվեցին ժխտումն ու դասադարձանը, սուսն ու ճանաչումը, բարոյականությունն ու շահերով ամբարդկած կեղծիքը: Եվ տարելիցի այս օրը, հանգիստ կարելի է ասել՝ կեղծիքը նահանջում է, դժվարությամբ, դիմադրելով դեռ, բայց նահանջում է, քանի որ առաջ գնալու ճանադարհներն ու սողանցներն են կամաց-կամաց փակվում հերթով: Երբ որ՝ մոռանալով՝ երկրորդ անգամ եւս ստանում: Թուրական ժխտողականության հույսը 100 տարվա մոռացումն էր՝ չստացվեց:

ԱՆԱՅԻՏ ՀՈՎԱՏԵԾՅԱՆ

Գերմանիան ընտրության առջեւ՝ արդարադատություն, թե՞ ...

Գառնիք արտասանեց Բարը

90-ականների անկախ Հայաստանի մեր օրաթերթային լրագրությունն իհարկե արագ էր, բայց այսօր ճեղքնաթղթից էր, որքան այսօր կայեցեք լրագրությունն է փորձում լինել ու շատ դեմքերում՝ ձայնադրում է իրականությունը ճիշտ արձանագրելու իր մասնագիտական դաշտը: Իմ կոնկրետ օրինակը Բունդեթազի ամիսի 24-ին Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակի առթիվ ընդունելիք բանաձեւի մասին այս օրերին հայկական այն հրատարակումներն են, որ տարածվում են կայեցից կայեք, եւ մեր ցանկություններն ուղղակի որդես իրականություն մասնագետ: Արդեն Անգելա Մերկելին նկատում են Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչող ֆաղափական գործիչ: Երբ է, այդպիսի նեթադրություն անելու հետարան մի դրան Գերմանիայում եղավ՝ ինչպէս միջոց, աղ-

մուկն ավելին է, քան իրականում կա: Գերմանացի լրագրողների հրատարակումները ուստի ընթերցելուց հետո դարձ է դառնում, թե Բունդեթազի նոր համաձայնեցված բանաձեւի նախնական օրինակն այնքան էլ համաձայնեցված չէ եւ որ ամենակարեւորն է՝ չի բխում մեր՝ հայկական շահերից:

Կառավարության խոսնակի, արտգործնախարար Շթայնմայերի հայտարարությունները, որոնց արդեն ծանոթ է առջանց «Ազգի» ընթերցողը, «քաղաքադաձային» են միգուցե, ինչպէս «Արմենիոտան» է բնութագրում, բայց՝ Գերմանիայի դիտակետից: ԳԴՀ կառավարության վերհիշելով երկու դաշ-

տնյաների խոսքն իրականում, կարծում ենք, ուղղված էր նախ՝ Թուրքիային՝ հիշեցնելու, թե կարող ենք նաեւ «Հայոց ցեղասպանություն» հասակ ձեւակերպել ու ճանաչել... բայց չենք անում, եւ ինչպէս մեր գործընկերներն առջանց «Շփիգելում» Ձեւերին Վայլանդն էր մեկնաբանել՝ ՆԱՏՕ-ի անդամ Թուրքիան անկայուն տարածաշրջանում դեմ է Գերմանիային՝ որդես կայունության խաբիս: Վայլանդը ֆունդաշտել էր, թե հասակ «ճանաչում են որդես ցեղասպանություն» ասելու փոխարեն Բունդեթազի կոալիցիան իր ներկայացրած օրինակում բառերի ակրոբատիկայով է զբաղված:

Մատյան-հուշարձան էջ 5

Նախնիք՝ Հայ միտքին ու գիրին հանդէպ էջ Բ, Գ

«Պատմության մյուս կողմը» էջ 6

Չարժե նեղանալ Բարաբ Օբամայից

Տրամաբանությունը դադարում է գործել, եթե բախվում է ԱՄՆ ղեկավարի հետ

ԱՄՆ նախագահ Բարաբ Օբաման այս օրերի նույնընտանիքի 24-ի իր ելույթում, 1915 թվականին հայերի հետ սեղանի ունեցածը չի անվանելու «ցեղասպանություն»։ Սիսիակ ևս ներկայացրեցինք արդեն սեղանից ցածր ելն ուղղված, որ ԱՄՆ-ն ճանաչում է 1915-ին Օսմանյան կայսրությունում 1,5 մլն հայերի սպանվելու դաժանագիտական փաստը։ Նրանց դարձրեցինք սպանվածների փաստը։ Այսինքն, այդ տրամաբանությամբ, Հայաստանը, Թուրքիայի հետ հավասարադատ, նույնընտանիքի հայերի ցեղասպանությունը։ Սա անստատիստիկ սիսիակ նորություն էր մեզ համար եւ Կառավարությանը ճանաչելու փոփոխությունը։

Միևնույն ժամանակ, անդադարեցրելով ԱՄՆ-ի ներկայիս նախագահի այս եւ նախորդ սարիների ելույթներին, հարկ է նշել, որ ի տարբերություն իր նախորդների, Բարաբ Օբաման, ամեն դեպքում, մեկ փայլ առաջ գնաց եւ ցեղասպանությունը կոչեց հայերեն անվանումով՝ «Մեծ եղեռն»։ Աճեուեւ, նա արեց դա խուսափելու համար իր նախորդների նման խոստումից՝ կոչելու հայերի ցեղասպանությունն իր անունով։ Սակայն դա նույն ժամանակ բարոյական զանգն էր նախորդների համեմատ, ձգտելով որքան հնարավոր է չնշեցնել ամերիկահայ համայնքին, փորձելով նաեւ թուրքերին համոզել ընդունելու ցեղասպանության փաստը։ Որքանով հաջողվեց դա նրան, այլ հարց է։ Սակայն Բարաբ Օբաման, ինչպես այդ երկրի ուրիշ նախագահ, չի կարող անտեսել ԱՄՆ ղեկավարի ցեղասպանության փաստը։ Երբ այդ ցեղասպանությունը ճանաչվում է, ինչի ցեղասպանության ճանաչում, թե ներկայումս հարավոր մարդկանց սպանություններ եւ սառնասրտություններ, մարդու իրավունքների՝ այդ թվում խոսքի ազատության իրավունքի սահմանափակումներ եւ ոստիկանություններ, սրամաքանությունը դադարում է գործել ԱՄՆ նախագահի եւ կառավարող էլիտայի համար։ Օրինակներ ամբողջ աշխարհում որքան ուզեն՝ Սերբիա, Իրաք, Սիրիա, Լիբիա, Աֆղանստան, Ուկրաինա, Եմեն եւ այլն։

ԱՄՆ ցեղասպանության հարցում, բախվում են ՆԱՏՕ-ի նրա դաժանակից Թուրքիայի հետ։ Հետեւաբար, ԱՄՆ այս նախագահը, ինչպես եւ մյուսները չեն կարող ընդառնալ զանալ ամերիկահայերի ձգտումներին, մեր բարեկաման սեռասորների եւ կոնգրեսներին ճնշումներին եւ անել այնպիսի փայլ, որը վրդովմունքով կընդունի Թուրքիան։ Այլ խոսքերով ասած, ԱՄՆ-ի համար ավելի մեծ արժեք է ներկայացնում Թուրքիան եւ ոչ թե Հայաստանը կամ հայերը։

Սա իհարկե չի նշանակում, որ ղեկավարը դադարեցնելով ցեղասպանության ճանաչումը համար։ Բացառված չէ, որ այն դեպքում, երբ ԱՄՆ բոլոր նախագահներն առանձին-առանձին ճանաչեն եւ դասադասեն հայերի ցեղասպանությունը, երբ հայերի ցեղասպանությունը ճանաչեն եւ դասարդարած երկրների թիվը այնքան մեծանա, որ ԱՄՆ-ն նախագահն ու իշխանությունները այլեւս խուսափելու սեղ չունենան եւ հարկադրված լինեն իրենց իրենց անունով կոչել։ Մյուս կողմից էլ, գուցե նախագահի հայաստանությունից առավել կարեւորի այդ երկրի կոնգրեսում ցեղասպանությունը ճանաչող որոշումն ընդունվածը հասնելը։

Չենք ցանկանում հակադրել այս հարցում ԱՄՆ-ի դիրքորոշումը Ռուսաստանի դիրքորոշումը։ Պարզապես փաստենք, որ Ռուսաստանի մոտեցումը այս հարցին նմանապես նշանակում է, որ Հայաստանը որդեկապես աշխարհաբաղակալական դաժանակից, Ռուսաստանի համար ավելի արժեքավոր է, քան Թուրքիայի նեղանալ-չնեղանալը՝ որքան էլ որ մեր արեւմտասեր գործիչներն ու գրանցակետերը հակառուսաստանյան վայնասուն բարձրացնեն։

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Տարիներ առաջ, երբ Քրեական աշխատանքային կոմիտեի (PKK) ղեկավարը՝ Ա. Օճալան, դեռ չէր ձերբակալված եւ այն ատեն Սուրիոյ հակակոշունը սակ զսնուող Լիբանանի Պեմալի Երջանին մեջ իր բանակը կը մարզեր, ամերիկեան հանրաժանութ National Geographic Magazine-ի թղթակիցին հետ ունեցած հարցազրոյցի ընթացքին, առանց որ իրեն այդ մասին յատուկ հարցում մը ուղղուի, ի միջի այլոց բառաջորդէ կը ըսէր. «Քրեական դաստիարակ ամենասել տեղերն մէկը թուրքերուն հետ մեր մասնակցութիւնն էր հայկական ջարդերուն»։

Ես այդ անսպասելի բաժանող էի եւ անձամբ ունէի այդ թիւը, որուն մեջ տղուած էր հարցազրոյցը։

2011-ին, երբ Հալեպի մեջ Հեռնկերակցութեան «Աղանձեան» թատերախումբի 50-ամեակը կը նշէինք, Երեւանէն յատուկ հրահրուած բեմադրիչ Նիկոլայ Ճասուրեանի հետ եկած էր նաեւ թատերագէտ Լեւոն Մուքաֆեանը՝ մասնակցելու եթերային ձեռնարկներուն։ Փափաքելով Լ. Մուքաֆեանին Սուրիոյ հիւսիսային Երջանի դաստիարակ վայրերը ցոյց տալ, իմ իմնաւարտուած աս հաճելի ղոյսը մը կասարեցինք։ Քրեական

Մեղասկիզբ մոռցա՞նք

կան գիղերու մեջէն անցած ատեննիս ծեր մարդ մը ձեռք ըրաւ.՝ երեսոյք մը, որ աս սովորական է այդ վայրերուն մեջ հազուագիւտ փոխադրամիջոցներու դասձառով. կանգնեցուցի մեքենան ու արարեցինք վարձուցի, թէ ո՞ր կողմէ երթալ. տուաւ գիղին անունը, որ մեր ճամբուն վրան էր, ելիւ ըսի, ու ան մտեցաւ ետեւի մասարանին վրայ։ Դեռ ուրիշ բան չիստած, մարդը կռահելով մեր հայ ըլլալը, «Մեքենայ աս կանգաւոր ենք, որ թուրքերէն խարուեցանք ու իրենց հետ ձեռք ջարդեցինք», ըսաւ կոտորած արարեցինք մը։ Չարմանքս ակնյայտ էր այս անակնկալէն. դարձայ Լ. Մուքաֆեանին ու թարգմանեցի մարդուն ըսածը։ Լեւոնը ինձմէ արեւի զարմագաւ այս խոստովանութեան համար եւ երբ Երեւան վերադարձաւ, այդ մասին գրեց։

Ինչո՞ւ յիշեցի այս երկու դեպքերը։ Առաջ ալ եւ այսօր, աշխարհով մէկ սփռուած Ցեղասպանութեան հարիւրամեակի բերանացի, թէ գրաւոր դաստիարակներուն կամ ելոյթներուն մեջ, փրստու մասին ոչինչ կայ։ Ինչո՞ւ լուսանցութեան փրստը, որ իմնա Լեւեւեան Թուրքիոյ մեր բոլոր դաստիարակ հողերուն վրայ իրենք կիշխեն եւ դեռ աջ ունին Հայաստանի կարգ մը Երջաններուն վրայ ալ։

Միայն այս Երբաթ, «Մայաքին» արարական հեռատեսիլի կայանի «Արեւելի գանգերը» ծրագրին հրահրուած Սուրիոյ մեջ Հայաստանի դեսդան, դոկտ. Արցակ Փոլաքեան, որդէս փրսագէտ, յիշեց փրստու մասնակցութիւնը Հայոց ցեղասպանութեան։ Նոյնիսկ հարցադրող հարողրակարը բացման իր խօսքին մեջ յիշեց փրստը։

Նախաեղեռնեան Երջանի մեր ամբողջ գրի առնուած դաստիարակները փրստու բարբարոսութիւններուն մասին են, ոչ դակաս ֆան թուրքերուն ըրածները։ Արեւի մեծ յանցագործ մը կայ, ասո՞ր համար, թէ՞ զոջացած կերելին ու մեզ՝ հայերու «խալը» (ֆեռի) կանուանեն, մեքենայ փչ մը կողովին ու մեղմ աչքով կը նայինք իրենց։ Ի՞նչ է դասձառը։ Իրենցմէ դաստիարակ չունինք, ֆանի որ դեստիարակ չէ՞նք, մեզի տալիս չունինք, մեքենայ իրենցմէ ամենելի չունինք։

Նուազագոյնը, այս Հարիւրամեայ տարեկիցին առթիւ, իրենց կազմակերպութիւններէն մէկն ու մէկը չէ՞ր կրնար յայտարարութիւն մը ընել ու մեղասկիցի վկայութեան փաստը ներկայացնել. բան մը, որ վստահ եմ իր յատուկ ազդեցութիւնն ու կիշող դիտի ունենար միջազգային հանրային կարծիքին վրայ։

Հայոց ցեղասպանության հսակ ճանաչում

Պերմանասիայութիւնս պահանջը Բունդեսբաղից

Ապրիլի 21-ին գերմանական «Բայրիշեռ ռունդշուսկը» մեկ ժամանոց ուղիղ եթերը տրամարդել էր Հայոց ցեղասպանութեան թեման, արեւելի սոսոյճ՝ դրա վերաբերյալ Բունդեսբաղում ընդունելիք բանաձեւի մասին իրազեկմանը։ Եթերի հյուրն էին Պոդոսսամի համալսարանից դաստիարակ Փեխիսիցը, Գերմանահայոց կենսրոնական խորհրդի փոխատենադէտ Մադլեն Վարդյանը, Բունդեսբաղի սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութեան խմբակցութեան փոխնախագահ Ռուֆ Մյոլթեցեմիցը։

Թուրքիային միտ էլ բարձրաձայն ֆնադատել ենք ոչ թե Հայկական հարցի, այլ՝ աստեղ ԵՄ անդամակցութեան, PKK-ի, տարբեր հարցերի առնչությամբ։ Իսկ թե «Ինչո՞ւ այսքան երկար՝ 100 տարի ենեց մինչեւ ցեղասպանություն բառն արտասանվեց Գերմանիայում» հարցին ի դաստիարակ դաստիարակը մեք, թե 10 տարի առաջ աս կարեւոր փաստաթուղթ են ընդունել, չեն լռել՝ ընդգծելով Գերմանիայի դերը։ «Բայց՝

Գերմանահայոց կենսրոնական խորհրդի փոխնախագահը հսակեցրեց հայութեան անկախութիւնը՝ ուզում ենք Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչում, ոչ թե հարաբերականացում, ֆանի որ բանաձեւի տեսումն ընդգծվում է, թե Գերմանիան չի մոռանում Հոլոքոսթի եզակիությունը, սրանով՝ Հայոց ցեղասպանությունը դառնում է իրեն 20-րդ դարում դաստիարակ մեջ դաստիարակ մի օրինակ, երկրորդային դեր ստանում, որ անընդունելի է։ Հոլոքոսթի հիշատակումը գործիք են դարձնում՝ Հայոց ցեղասպանութեանը երկրորդային դեր «ճնշողութիւն», դժգոհեց Վարդյանը։

Նրա զննաստիարակի հետ, թե այստիպով Հայոց ցեղասպանությունը հարաբերականացվում է, համաձայնեց գերմանացի դաստիարակ Փեխիսիցը։ Շատ ցավալի կիցներ, որ Դաճնային նախագահ Գաուլը՝ ապրիլի 23-ին Բեռլինի Մայր տաճարում ունենալիք ելույթում նախանցեք Հոռմի դադարի սահմանած ցեղասպանություն բառեզրից, հաւելի աննելով մրա՝ ելեղեցական գործիք կենսագրութեանը, մանաւանդ որ հիշատակի հոգեհանգստյան կազմակերպիչներից մեկը ավեսարանական ելեղեցին է, որի հոգեւոր սղասավորը եղել է Գաուլը, դիտուլ մկատել սվեց Վարդյանը։ (Արդարեւ Գաուլը երեկ բարձրաձայնեց՝ Ցեղասպանություն)։ Թուրքիայում ֆաղաքացիական հասարակությունը ակտիվացավ Բունդեսբաղի 2005-ի բանաձեւից հետո, թեղեց այն հայերիս համար ոչ բավարար վավերաթուղթ է, կարծիք հայտնեց ԳԿԿ փոխատենադէտը եւ

ժամանակեց՝ Թուրքիայում այն ժամանակ է ֆաղաքացիական հասարակությունն ակտիվանում, երբ դրսից ճնշում է լինում, իսկ նրանց հայացքը միտ ուղղված է Գերմանիային։

Այնուհետ ուղիղ եթերի հյուր եղավ Բունդեսբաղի կալիցիայի դաստիարակը, որ չիսմաձայնեց Վարդյան եւ Փեխիսիցի «հարաբերականացում» բնորոշմանը։ Կան նաեւ հայկական այլ տեսակետներ, ասաց սոցիալ-դեմոկրատական խմբակցութեան փոխնախագահ Մյոլթեցեմիցը, որ ուրիշ բան են ատում՝ հայ համայնքից, Հայաստանից, մեր միջազգային կադերի միջոցով էլ տեսնալ ենք, որ երբ խոսքը Հայոց ցեղասպանութեանը է վերաբերում, ասում են՝ մի կողմ թողնենք այդ հարցը, օգնեք մեզ՝ Թուրքիայի հետ հարաբերությունները լավանալ։ Կարծում են՝ սա դիտի հաւելի առնենք, ժեքեց Բունդեսբաղի դաստիարակը։ Զգիտենք Դաճնային նախագահը ինչ կասի, բայց ֆաղաքացիական ժողովրդակրութեանը Գերմանիայում որոշում են Բունդեսբաղն ու կառավարությունը։ Բունդեսբաղն ու կրում բանաձեւի դաստիարակները, մեկնաբանեց Մյոլթեցեմիցը։

Հարողրակարը կրկնեց Վարդյանի այն մկատարումը, թե «Թուրքիայի հայացքը ԳԴՀ-ին է ուղղված։ Ի՞նչ ռեակցիա եք սղատում», հարցը հղեց Բունդեսբաղի դաստիարակը։ Դեռ կեստենք, ասաց իշխող կալիցիան ներկայացնող դաստիարակը, բայց նրանք, ովքեր այս բանաձեւի վրա աշխատել են, որեւէ կադ չեն ունեցել Թուրքիայի որեւէ ներկայացուցիչի հետ եւ չդիտիք թաքնենք, թե

առանց ցեղասպանություն բառը նշելու», հակադարձեց հարողրակարը։ Այո, կոնկրետ այդ բառը չենք ասել, բայց ոչ այն դաստիարակ, որ Թուրքիայից երկրորդում էինք։ Դաստիարակ բանաւեքը վարում ենք ինչպէս թուրքերի, այնպէս էլ հայերի հետ։ Իսկ Գերմանիայի դերը՝ դաստիարակները ստանձնելու իմաստով, հարգանքի արժանի է, ընդհանրաբար Բունդեսբաղի սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութեան խմբակցութեան փոխնախագահ Ռուֆ Մյոլթեցեմիցը։

Գերմանահայկական ընկերութեան նախագահ, «Հայ-գերմանական նամակաւեի» հանդէտի գլխավոր խմբագիր Բաքի Զանդյանն էլ Բունդեսբաղում ֆնադարեւան ներկայացվող բանաձեւի վերաբերյալ գրավոր հարողրակարություն էր ուղարկել, որում մասնավորապէս արձանագրված է. «Եթե Դաճնային կառավարությունն իր դիրքորոշումն առանց այլեւայլությունների, փոխարեւը՝ հսակ ու դարձ ձեւակերտի, թուրքական կողմին էլ կնդի հրադարակային կեցվածքի։ Սա մեծ մղատ կլինի թուրքական ֆաղաքացիական հասարակութեանը, չէ՞ որ վերջինս մենակ է Թուրքիայում Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման դադարում»։

«Հետաքրքրականն այն է, որ Գերմանիայի բոլոր անմիջական հարեւանները, ներառյալ Ավստրիան՝ ընդունած են Հայոց ցեղասպանութեան փաստը։ Այս հարցում Գերմանիան կղզիացած է», մեզ հետ գրուցում մկատել սվեց Բաքի Զանդյանը։

ՄԱՆՆԵՍ ՏՈՒՄԵՓՅԱՆ, Գերմանիա

ԱՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱԼ

Ասում ենք, թե ամրիլի 24-ին հայ ժողովուրդը դառնում է միասնական, հարյուր-հազարներով այցելելով Ծիծեռնակաբերդ՝ 1915-ի ցեղասպանության զոհերի հիշատակին հարգանքի տուրք մատուցելու: Գուցե իսկապես դա այդպես է, եւ այդ օրը մենք, միասնաբար, մեր մտքերով եւ սրտերով՝ անմարդկային դաժանությամբ սղակված մեր հայրենակիցների հետ ենք: Ծաղիկներ դնելով եւ հեթանոսական անգամ ցնցվելով Մեծ եղեռնի զոհերի հուշարձանի անմար կրակի առջեւ, մենք մի դարձնում ենք իրական աշխարհը, մեր ուրախություններն ու սխրությունները, հույզերն ու հույսերը, հաջողություններն ու անհաջողությունները, սոցիալական, կենցաղային, աշխատանքային եւ գործնական խնդիրները: Այդ դարձում, այդ օրը մենք բոլորս ունենում ենք մույն զգացումները: **Սակայն, մեծագույն ցավով դեռ եւ փաստենք, որ դուրս գալով հուշարձանի սարածփից, Երջելով ամրիլի 24-ի անսաթիվը, մենք մոռանում**

եւ վերջնականապես որոշելով՝ այլեւս չենք գնի այն երկրի հագուստը կամ այլ աղբյուր, որը ժամանակին ցանկանում էր բնաջնջել մեզ եւ հիմա էլ դրանից չի հրաժարվել: **Ինչպե՞ս են մեր տնավաճառները եւ խանութները թուրքական հագուստներով հեղեղած առեւտրականները առանց խղճի խայթալու շարունակում այդ երկրից աղբյուրը ներմուծել:** Առեւտրով զբաղվողները սոցիալապես աղաքակցված մարդիկ են: Եվ եթե փողը մրանցից վերջնականապես չի խլել ազգային ինֆրաստրուկտուրայի զգացումը, ապա կարող են նմանատիպ աղբյուրներ ներկրել ցանկացած այլ երկրից, բայց ոչ Թուրքիայից: Սակայն, մրանց գերակշռման մոտ տարագրված բացակայում է այդ զգացումը, **անհնար է առանց զգվանքի լսել մրանց՝ «թուրքական է, լավն է» աղբյուրը գովազդող արտադրողներին: Եվ այդ մարդիկ մույնդեմ գնալու են ցեղասպանության զոհերի հուշարձան, անմոռուկ են փակցնելու իրենց կրծքին եւ մեծ-մեծ խոսելու հայրենասիրու-**

կող այլանդակությունների են հասնում կամ հասել են: Ցեղասպանության հուշարձանի մոտոգունը մի քանի քարի առաջ իրականացվում էր թուրքական շինարարությամբ, «Արմենիա» գրությամբ վաճառվող մարգահագուստները արտադրվում են Թուրքիայում, վաղ գարնանը թուրքական բանջարեղենն ու մրգերն ենք անգամ ներկրում, առանց վախճանալու Հայաստան ուղարկվող խմբավաճառները հնարավոր վստահության զգացումներով: Զգի՜ստե՛ք մեր մեջ արմատավորված աղբյուրները, ազգային ինֆրաստրուկտուրայի բացակայության ու օրինակը բերելու, որը՝ թողնելու: Զավալի վիճակագրությունը՝ 2014-ին Թուրքիայից Հայաստան ներմուծվել է 232 մլն դոլարի արտադրանք՝ ընդ 10 տոկոսով ավելի մախրող սարվա համեմատ: Եթե սրան էլ գումարեմք սարեկան 50-70 հազար (միջին վիճակագրական սկյալներ) Հայաստանի ֆալսաբանների հանգիստը Թուրքիայում, ապա կստացվի մոտ 300 մլն դոլար ենք սարեկան սալիս մեր թեմանի ղեկավարը: Այն դեպքում, որսերը

Հայաստանի տնտեսության ո՞ր ճյուղերն են աճել, որը՝ նվազել 2,5 տոկոս սննդամթերքի արտադրության և առաջին երեք ամիսներից

Այս տարվա առաջին եռամսյակում Հայաստանի սննդամթերքի արտադրության վերաբերյալ ամբողջական անդադար չկանգնեցին առաջիկայում՝ առավել ամբողջական տեղեկատվության առկայություն դեռավոր: Մինչ այդ համառոտ ներկայացնենք Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայության հրատարակած 2015-ի հունվար-մարտ ամիսների սոցիալ-տնտեսական նախնական ցուցանիշները: Համաձայն դրանց, Հայաստանի սննդամթերքի արտադրությունը նախորդ տարվա հունվար-փետրվարի համեմատ աճել է 2,5 տոկոսով: Այս տարվա միայն մարտին նախորդ տարվա՝ 2014-ի մարտի համեմատ աճը կազմել է 2,2 տոկոս, իսկ նախորդ ամսվա փետրվարի նկատմամբ՝ 13,1 տոկոս:

Հիշեցնենք, որ ՀՀ մեքսիկոյի բյուջեում դրված է 4,1 տոկոս սննդամթերքի աճի ցուցանիշը, ՀՀ ԿԲ-ն կանխատեսում է մինչև 2 տոկոս սննդամթերքի աճ, իսկ Համաժամային բանկը՝ 0,8 տոկոս, Արժույթի միջազգային հիմնադրամը՝ 0 տոկոս::

Ըստ սննդամթերքի ճյուղերի աճ են առձանագրել արդյունաբերությունը, գյուղատնտեսությունը, ծառայությունները: Հիմնարարությունում աճ են ինչ գրեթե անփոփոխ է մնացել, առեւտրում աճել է առձանագրվել: Մասնավորապես, արդյունաբերության արտադրանքի ծավալներն աճել են 2 տոկոսով, գյուղատնտեսությանը՝ 4,5 տոկոսով, ծառայություններինը՝ 3,9 տոկոսով, շինարարությանը՝ 0,8 տոկոսով, առեւտրինը՝ 6,3 տոկոսով::

Գումարային առումով սարվա առաջին եռամսյակում աճ են առձանագրվել հիմնականում նվազեցել է առեւտրի արտադրությունը՝ 442 մլրդ 863 մլն դրամ, ապա արդյունաբերության արտադրանքի ծավալը՝ 288 մլրդ 738 մլն դրամ, երրորդը՝ ծառայությունների ծավալը՝ 254 մլրդ 399 մլն դրամ: Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալները կազմել են 74 մլրդ 906 մլն դրամ, շինարարությանը՝ 42 մլրդ 508 մլն դրամ:

Արտադրված առեւտրաբանությունը 2015-ի հունվար-մարտին 2014-ի նույն ամիսների նկատմամբ նվազել է 28,5 տոկոսով եւ կազմել 945 մլն դոլար: Արտադրված կազմել է 267,6 մլն դոլար, նվազելով 23,1 տոկոսով, ներմուծումը կազմել է 677,5 մլն դոլար, նվազելով 31,5 տոկոսով: Արտադրված առեւտրի այս սկյալները հրատարակելով, Ազգային վիճակագրական ծառայությունը կրկին անգամ տեղեկացրել է, որ ցուցանիշները ամբողջական չեն՝ «դիտարկելով նախապես ընդհանուր միջին փոխադարձ առեւտրի ցուցանիշների ոչ ամբողջական հավաքագրմամբ»: Միեւնույն ժամանակ, նշենք, որ միայն մարտին փետրվարի համեմատ արտադրությունն ավելացել է 19,6 տոկոսով, ներմուծումը՝ 6,8 տոկոսով:

Միջին ամսական աշխատավարձը Հայաստանում, ազգային վիճակագրական ծառայության հրատարակած ցուցանիշների համաձայն, 2015-ի հունվար-մարտին բարձրացել է 10,3 տոկոսով եւ կազմել 174 հազար դրամ, մասնավոր հասկանալով՝ 200 հազար դրամ, աճելով 6,7 տոկոսով, մեքսիկոյի նկատմամբ՝ 156 հազար դրամ, աճելով 13,4 տոկոսով:

Հայաստանը «Երաշխավորված զբոսաբերության երկիր» կարգավիճակ է ստացել Չինաստանից

Չինաստանի զբոսաբերության ղեկավար Հայաստան խմբային ծանադարհորդության արդյունավետ կազմակերպումն ապահովելու նպատակով, կառավարության երկվա միասնական, էկոնոմիկայի նախարարին հանձնարարվեց ապահովել 2014թ. հուլիսի 15-ին կնքված համադասարան հուշագրի դրույթները կատարումը: ԶԺՅ օրենսդրության համաձայն Չինաստանից զբոսաբերության խմբերով կազմակերպված ուղեւորություն հնարավոր է իրականացնել դեղի այն երկրներ, որոնք Չինաստանի կառավարությունից ստացել են հատուկ «Երաշխավորված զբոսաբերության երկիր» կարգավիճակ: Նման կարգավիճակ ունի նաեւ Հայաստանը:

Գնդակոծված սահմանամերձ բնակավայրերին գումար հասկացվեց

2015թ. փետրվարի 2-20-ն ընկած ժամանակահատվածում Տավուշի մարզի 8 բնակավայրերի՝ գնդակոծության հետևանքով դառնառված վնասները վերացնելու նպատակով կառավարությունը երկ Տավուշի մարզի տարածքում հասկացրեց 3,7 մլն դրամ:

Սեւանից այս արի 170 մլն խոնոզման ջուր կվերցվի

Ոռոգման նպատակով Սեւան լճից 2015թ. ոռոգման արձանում Սեւան-Յրազդան ոռոգման-էներգետիկ համակարգով ջրի բաց թողման համար նախատեսված կառավարության երկվա նրոշմամբ սահմանել է մինչև 170 մլն խոնոզման:

Պեռական գանձարանը համալրվել է բանկարժեք մեքսիկոյի եւ ֆուրերով

«Թանկարժեք մեքսիկոյի եւ ֆուրերով ֆուրերի դեքսիկոյի գանձարան» գործակալության դաժնուսների 2014թ. համալրման եւ ծախսման հաշվետվության համաձայն, ունի ի գիտություն է ընդունվել կառավարության երկվա միասնական, մեքսիկոյի գանձարանը 2014թ. ընթացքում կատարել է թանկարժեք մեքսիկոյի եւ ֆուրերի ընդունման երկու եւ բաց թողման մեկ գործարք: Պեռական դաժնուսը համալրվել է 4445.65 գրամ կոբոլ արծաթա իրերով, 253.3 գրամ դաժնուսով, 1177.4 գրամ արծաթական ֆուրերով: Ա. Մ.

Անմոռուկ, Ծիծեռնակաբերդ, ծաղիկներ եւ... Անթալիայի ծովափ, «թուրքականը լավն է»

Տեղասպանության 100-ամյա տարելիցի եւ մեր բնաջնջ ազգային ինֆրաստրուկտուրայի մասին

ենք մեր զոհերի մասին, մոռանում ենք առանց հասկանալու կամ հասկանալով, խղճի խայթ զգալով կամ չզգալով, մենք մոռանում ենք, թե ո՞ր դեպքում ենք մոռանում եւ մեզ ենթարկել ցեղասպանության, սիրացել մեր դասական հայրենիքին, սղակվածների գույքին եւ ունեցվածքին, շարունակում թեմանմանն ու ասելությունը մեր նկատմամբ, Երջելով մենք ենք մեր Հայաստանն ու բացահայտ ազգացում մեր դեմ դաստիարակող Ադրբեյջանին:

Ամրիլի 24-ին ցեղասպանության հուշարձան այցելողներից, դրան մախրող օրերին անմոռուկներ դաստիարակողներից, գնդակներից եւ վաճառողներից, ցեղասպանության մասին ֆիլմեր, հոլովակներ դաստիարակողներից, զեկույցներով հանդես եկողներից, մեքսիկոյի դաստիարակողներից, գործարարներից, մտավորականներից, աշխատանքով ապահովվածներից կամ գործազուրկներից, սարեցներից եւ երիտասարդներից **ֆանիսն է հաջորդ օրվանից որոշում հրատարակել թուրքական աճն ինչից՝ սկսած մուղանման երաժշտությունից եւ վերջացած թուրքական հանգստավայրերում հանգստանալուց:**

Ինչպե՞ս կարելի է սզալ սրի ֆաշիզմ, կախված, բռնաբարված, գլխաված մեր հայրենակիցների համար, բայց առանց որեւէ բարդության գնել եւ կրել թուրքական արտադրության հագուստ: Բացարձակապես անընդունելի է սոցիալական վիճակի մասին որեւէ հիշատակում, աղբյուրի էժան կամ թանկ լինելու մասին որեւէ արդարացում: Զանկության դեղի կարելի է զգնել համանման ոչ թուրքական աղբյուր: Պեռ է դարձապես կոֆր-ինչ կարելու սեփական ու նաեւ ազգային արժանապատիվությունը: Եվ դա անել ոչ միայն եւ ոչ այնքան ծաղիկներ դնելով, սրակներ խոսքեր ասելով, այլ մեկ անգամ

թյան մասին, ապա փնտրելու սեփական դեքսիկոյի, հայտարարելու, որ Թուրքիայում իրենց նկատմամբ լավ են վերաբերվում:

Այս տարի մույնդեմ 50-70 հազար հայ գնալու է թուրքական Անթալիա եւ այլ ծովափնյա հանգստավայրերում անցակացնելու իր հանգիստը: Թե՞ ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցի տարած գուցե չգնանք, բայց հաջորդ տարվանից սկսած մուրից գնանք: Ինչպե՞ս է այդ, դարձալ աղբյուրված խավը, իր ավտոմեքսիկոյի աղբյուրներին «Հիշում ենք եւ դաժնուցում» գրությամբ անմոռուկ փակցնելու, ապա գնալու Թուրքիա հանգստանալու: **Արդյո՞ք ծավափնյա ավազին դաժնելուց, այդ մարդիկ կարող են մոռանալ ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցը, անմոռուկը, Ծիծեռնակաբերդի հուշարձանում ծաղիկների սարերը, մոռանալու են, որ մի քանի հարյուր կիլոմետր հեռավորության վրա մեր հարյուր հազարավոր հայրենակիցներ անթաղ մնացին անաղբյուր ավազների վրա, արյան մեջ դաժնելով:** Այդ ամենը մրանք դարձալ փոխարինելու են երկու հարյուր դոլարով ավելի եժան հանգիստ անցակացնելու դիմաց:

Հաղա ռեսուրսան, հյուրանոց, արտադրություն, խանութ, առանձնատուն կառուցողները: Բարձր դաստիարակողներ, խոսք կամ միջին բիզնես ունեցող այդ խավը, որը, հավանաբար, ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցի միջոցառումներին հյուրեր է ընդունում եւ ճանադարհում, **արդյո՞ք հաջորդ տարվանից սկսած իր օբյեկտները կառուցելու կհրաժարվի թուրքական շինարարներից, իսկ կառուցելուց հետո՞ թուրքական աղբյուրներ գործածելուց կամ վաճառելուց:**

Զգի՜ստե՛ք ինչ անում ենք այս երեւոյթներին, որոնք երբեմն աղաղա-

տեղի ունեցած հայերի ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցն ենք մոռանում այս տարի, այն երկրին, որի սննդամթերքը հզորացնելով ու եկամուտները հարստացնելով ոչ միայն ոճանակ ենք սալիս ցեղասպանվածների հիշատակը, այլեւ վստահ ենք ենթարկում մեզ՝ աղբյուրներին, մեր դեքսիկոյի, մեր երեխաներին ու սերունդներին: **Մի՞թե այդքան բնաջնջ ենք, մի՞թե վերջնականապես դաժնել ենք դաժնել, մնացել, եզրակացություններ անել, մի՞թե իր թեմանում հեռվից զգացող կենդանիների բնաջնջը ցածր վիճակում է հայտնվել մեր մարդկային մատուցողությունը:**

Հաղիվ թե թուրքական աղբյուրներ ներմուծողները գիտակցեն այս ամենը: Մնում է մնացած բոլորս, գիտակցաբար կամ բնազդաբար զգանք վստահ, իրապես հարգենք մեր սրբադասված զոհերի հիշատակը եւ մեր մտքում ամրագրենք **Made in Turkey** գրությունը կամ **8 69** գծիկային կոդը ու հիշենք մեկընդմիջ՝ դա չդեք է գնենք: Անվազն գոնե այնքան ժամանակ, քանի դեռ այդ երկիրը չի ճանաչում են ներդրմանություն չի հայտնում միլիոնավոր հայերի բնաջնջման համար, քանի դեռ դաստիարակմանություն չի հայտնում մեքսիկոյի ցեղասպանության հետեւանքների փոխհատուցման հարցերը, քանի դեռ մնում է Հայաստանի նկատմամբ թեմանաբար սրամաղրված, Երջելով եւ դեռ մի բան էլ մախրողներն ենք թելադրում մեզ **Ելե՛ք հիշենք եւ դաժնուցնե՛ք սա ճախտառաջ ինչնե՛ր մեքսիկոյից:** Գիտակցենք, որ սա իրական, աղբյուրի միջոց է ցեղասպանություն գործածելու այն ժխտող, թեմանի Թուրքիային վնասելու կամ գոնե ինչնե՛րս չազակցելու համար, քան թե դասարկ հայիոյանն ու անեծքները, որոնք ու լացուկոծող:

➔ **1** Աւստրիա միայն ինքնա-
դրամական բնագ-
րից ելնելով անգամ չէր
մոռանալու: Բացի այդ՝ մարդու ոչ
միայն մյուսին սղանող ծեսակը կա,
փառք Աստուծո, այլև ամոհողը, վիճ
կիսողը, ձեռք մեկնողը, ու աւստրիա
կանգուն է հենց վերջին ծեսակով:
Ուրեմն նաեւ՝ վերջին բուժման 100
սարի, հայրենի տուն վերադարձի հույ-
սի 100 սարի, ժխտողին իր սեղը ցույց
սալու 100 սարի, ուրիշի հայրենիքը
խլողին մեղքերն ընդունել սալու 100
սարի:

Ազնավորւմ ասում է՝ մեծության
100 սարի: Ասում է՝ ես այդ ժողովր-
դից եմ, մահացած առանց հուղար-
կավորվելու: Ասում է՝ մահը դեռ շա-
րունակում է օրէջել հայերի շուրջ բոլո-
րը: Բայց եւ հույս ունի՝ որ Տարեկիցը
կարծանքով նաեւ սղանողների գա-
վակների մեծ խիղճը:

Աւստրիան լուր հայերի սիրելի
ռոք-աստղ Սերժ Անկլյանին ասում է՝
առանց հասուցման ճանաչումն ինձ
համար ոչինչ է: Թանկյալի անգի-
ջումությունը նրա հիանալի երգերի
մեջ է, որ երեկ հնչեցին հայոց մայ-
րախաղաղում՝ արթնացնելով դեռեւս
մեծ մնացած հոգիներին:

ժխտման դեմ դայֆարի 100 սարի

Իրավունք ունեն անգիջումները՝
նրանց ծնողներն ու դայֆարը գրկվել
են ամեն ինչից:

Շվեդիայի խորհրդարանի փոխ-
խոսնակ, հայագի Իզաբել Դինգի-
զյանին ոչինչ չունի դայֆարներն
ու ժխտող թուրքերն, որն իր երկրի
դիրքորոշմանը որդեկապես մերժա-
րապարտ կցում է անձնական ող-
բերությունը սեփական Իզաբել
Տասիկի, անաղաղ մահացած
հարազատներից միակ փրկվածի, որ
մի կերպ հասավ Իրաք, հեռագա-
լում՝ Շվեդիա, ու 104 սարեկանում
մահացավ՝ այդպես էլ Հայոց ցե-
ղաստանության ճանաչման ակա-
նատեղը չդառնալով ցեղաստան-
ողի կողմից: Ինչ էրո՞ք է դայֆար-
խանի թուրքերն Իզաբելին, ասի՞
դու Իզաբել անունով տասիկ չես ու-
նեցել, նրան անաղաղ չես ուղար-
կել:

«ժխտման մեկ դար», ասում է ամե-
րիկացի դրամատուրգ Դեյվիդ Մեյրին
նշելով, որ 2016 թվականը կարելի է
դարձնել Ցեղաստանության դասա-
դարձման եւ ճանաչման փուլից հե-
տ սկսվող նոր եւ վերջնական, հարցը
լուծելու փուլի սկիզբ, երբ կգա ժխ-
տման վերջը եւ արդարության հաս-
տատման սկիզբը: Ցեղաստանության
դասադարձում թուրքերի խլած հողն ի-
րենց դառնելու նշանակում է ցեղաս-
տանության գաղափարախոսու-
թյան, ժխտման շարունակում, հա-
նոգված է նա:

Ովե՞ր են այսօր մեր կողքին

Պառ Ֆրանցիսկոսը բացեց բարո-
յականության դուռը ողջ աշխարհի
համար:

Իմ ֆեյսբուքյան բարեկամ, Ֆլորեն-
ցիայում աղոթող ֆանդակագործ Վի-
գեն Ավեսիսն իտալական Corriere
Fiorentino թերթին ասել է, թե Պառը
նաեւ մերը՝ հայերին է դարձել: Նա
դասադարձում է Պառին նվիրել իր
նշանակալից ստեղծագործությունը՝
«Հայոց մայր» բրոնզաձուլյ առձանը,
որ Ցեղաստանության ժամանակ
չորս արու գավակներին փրկած հայ
մոր իրական դաստիարակման մարմնա-
վորումն է:

Այսօր մեր շա- քարեկաններ են մեր կողքին

Ծիծեռնակաբերդում՝ Ֆրանցիսկոսի,
Ռուսաստանի, Կիորոսի մախազա-
ները: Մեր կողքին են բազմաթիվ ե-
րկրների խորհրդարանների խոսնակ-
ներ եւ փոխխոսնակներ: Վախկանը
ներկայացված է լինելու կարողնալ-
ներով, ընդհանրապես Հայաստան են
ժամանել մոտ 60 երկրի դասադար-
ձումներ: Ընդ որում՝ Երեւանի
գլոբալ ֆորումի ամբիոնից ելույթ ու-
նենալու համար դայֆարը խոսնակ-
ների ու փոխխոսնակների մեծ թվից,
նրանց խոսի փոխարինմանից ան-
գամ կարելի էր ենթադրել, որ բոլորն
իրենց հոգու դայֆարը ու դայֆարե-
կան շաքարեկան դայֆարեկանու-
թյունն են համարել Հայաստանում
աղոթիլի 24-ին լինելը, Ցեղաստանու-
թյան զոհերին հարգանքի տուրք մա-
սուցելու ու դասադարձման, Թուր-
քիային կարգի հրավիրելու խոսք ասե-
լու համար ամբիոն ունենալը: «Ես
չեմ կարող աղոթիլ 23-24-ին լինել այլ
սեղում», խոստովանեց Միացյալ
Թագավորության խորհրդարանի
փոխխոսնակ Զեռոլայն Զոբըր հուզ-

մունով: Հայաստան չեկած մախա-
զաներից ու վարչապետներից շա-
քարեկան, դայֆարներով հրավերնե-
րին՝ նշել են, որ այդ օրն ավանդա-
բար հիշատակի տուրք են մասուցում
իրենց երկրների հայ համայնքների
հետ: Մեզ հետ են Եվրոպայի խորհրդի
գլխավոր ֆարսուղարը, Եվրոպական
կառույցների շաքարեկան անձինք,
Եվրոպական ամենամեծ կուսակցու-
թյան՝ ԵԺԿ մախազան իր գործըն-
կերների հետ:

Թուրքական անհեթեթություններ՝ մեր օրերում

Թուրքերն անընդհատ կրկնում են՝
բացեց արխիվները, մեմբ բացել են;
Իրենք բացել են սասն անգամ սամ-
ված-մարված ինչ-որ «արխիվներ»՝
կեղծիք: Մեր դայֆարներն նրան՝ 90
հազարից ավելի բնօրինակ ունեցող
փաստաթղթերի, նյութերի, լուսան-
կարների, իրենք ամառացիների մի
հսկա հավաքածու՝ Ցեղաստանու-
թյան ինստիտուտ-թանգարանի նո-
րացված սրահներում. թուրքեր, հրա-
վիրում ենք, եկե՛ք-ուսումնասիրե՛ք: Ա-
շխարհի դայֆարներն էլ Երեւանյան
համաժողովում էր. ոչ հայ ցեղաս-
տանագետների, անգամ ցեղաստա-
նությունը չճանաչած երկրների գի-
նականների այնպիսի ձեռնարկում-
ներ ու փաստերի վերհանում, որից
թուրքական ժխտողականությունը ա-
մոթից գեթնըրդ է մեմբ: Աւստրի-
այի դայֆարներին ու վախկան-
ների գաղտնագրող արխիվները.
ժխտողներ, համարձակություն ունե-
ցել եւ գնացել Կաթիսոլիումի թան-
գարան, որտեղ ցուցադրված 100
գաղտնի փաստաթղթերում, այդ
թվում թուրք գիմկոր Մուսաֆա Սու-
լեյմանի վկայություններում թուրքա-
կան գաղտնություններն անգամ
կասկածնեցնեն սղանողների ու ժխ-
տողների գավակներին, որի մասին
Պառնոս եղիսկոսյանն ասել է, թե
«այդ դաժանությունները սփռեցին
ամաչել, որ ես մարդ եմ»: Այնպես որ
«Եվրոնյուզի»՝ դայֆարների
մշակագրի հանձնաժողովը ստեղծե-
լու Թուրքիայի անհեթեթ առաջարկի
վերաբերյալ հարցին Հայաստանի

մախազան Սերժ Սարգսյանն արդա-
րացիորեն դայֆարներ է, որ ա-
շխարհի մասնագիտացված կառույց-
ները, ամենամեծ արխիվներն ունե-
ցող երկրները այդ հարցում որեւէ
կասկած չունեն. «Ձեր կարծիքով
Վախկանը Առաջին համաշխար-
հային դայֆարների իրադարձու-
թյունների վերաբերյալ ամենատեղե-
կացված վայրերից մեկը չէ՞: Չեմ կար-
ծում, չէ՞, որ Վախկանը որո՞քեւսի-
նալ դայֆարների դայֆար ունի:
Մեզ համար նման առաջարկը վիրա-
վորական է, քանի որ այն կասկածի
սակ է դնում հենց Հայոց ցեղաստա-
նության փաստը եւ հավաստիու-
նը: Ի վերջո՞ ի՞նչ նոր բան կարող են
հայտնաբերել դայֆարները: Այն,
թե քանի մարդ է զոհվել: Իսկ կա՞
սկզբունքային սարքերություն՝ մա-
խազել է 1,5 մլն, թե՞ 1 մլն 449 հազար
մարդ», ասել է նա:

Ճանաչումները շարունակվում են

Ավստրիայից հետո Բելգիայի կազ-
մում գնվող Ֆլամանդիայի խորհր-
դարանը Հայոց ցեղաստանության
մասին բանաձեռ է ընդունել մեկ օր
առաջ, որի մասին հղատարությանը

սեղեկացրեց Բելգիայի Սենատի
փոխնախագահ Կարլ Վանլովը:
Գերմանիայի Բունդեսթագը եթե
անգամ այսօր չընդունի բանաձեռ,
մեկ է՝ մոտակա ժամանակի մեջ ա-
նելու է, թուրքական ձեռնարկները
չեն կարող եվրոպական այդ երկրն ան-
վերջ հետ դառնել եվրոպական ար-
ժեհներից, որքան էլ սնտեսական
նախապահարմարությունն առաջ-
նային լինի:

Այս առումով կարելի է վերադառ-
նալ երեւանյան գլոբալ ֆորում, որն
ավարտվեց երեկ, եւ որտեղ դասա-
դարձման եւ ցեղաստանողներին
դասեցնելու վերաբերյալ հայաստա-
նությունների շաքարեկաններն
ներկայացուցին իրենք թուրքերն:
Թեեւ ֆորումի բոլոր ելույթները լսել
ենք, ու կուզեինք շաքարեկան ելույթ-
ների մասին լուր սալ մեր ընթերցողին,
բայց սեփականապես դա հնարավոր
չէ (ֆորումի առաջին օրվա աշխա-
տանքի մասին՝ կայքի աջ կողմի առ-
ցանց նյութերում), այնպես որ մի
քանի մեջբերում անենք ուղղակի
համաժողովում ամփոփած Հայաս-
տանի արժողո՞ւմի արտաբար եղվարդ
Նալբանդյանի խոսքից, ով մեկ-մեկ
արժեւորելով ամենակարեւոր ե-
լույթները եւ մեջբերելով Պառի
այն խոսքը, թե՛ ֆոլարկել կամ ժխ-
տել չարիքը, նշանակում է արմատա-
նալ վերին առանց վիրակաղելու,
զգուցացրեց նոր ձեռք ընդունած
ժխտողականությունից. «Այսօր ժխ-
տողականության գործիքներից են
զոհերի գրկանմանի մվազեցման,
կորուսների մասսաթերի կրճա-
ման, զոհերի ու հանցագործու-
թյունների մվազեցման փորձերը:
Վերջերս ականատես ենք լինում
ժխտման այդ նոր մարտավարու-
թյունը: Ինչպես իրավաբաններն անց
Ռոջեր Սմիթը՝ ժխտողականության
փաստարկները մնացել են նույնը,
սակայն հղկվել է մարտավարու-
թյունը»: Նա նշեց նաեւ, որ երեւանյան
գլոբալ ֆորումում թարմ գաղա-
փարներ եւ կառուցողական առա-
ջարկներ հնչեցին, որոնք արագու-
յան են գլոբալ ֆորումի հռչակագ-
րում:

Գերմանիան ընտրության առջեւ՝ արդարադատություն, թե՞ ...

➔ **1** «Հայոց դայֆարում դա» վեր-
նագրյալ հրատարակման մեջ գերմա-
նական մեկ ուրիշ՝ հեղինակավոր
«Դի ցայթ» դայֆարեկանի արտաբար
կանոնային հարցերի մեկնաբան Մաթթիաս
Նասը գրում է. «Հանկարծ ողջ Գերմանիան Հա-
յոց ցեղաստանության թեման է արժարծում,
բայց ի հեռուկա դար՝ Դաւնային կառավարու-
թյունը վիճարկելի բառերն այնուամենայնիվ
ուզում է լուրջ մասնել: «Ճշմարտությունը
Ձեզ կազատագրի» ասվածաձեռնյան այս ձեռ-
կերտումը գերմանացի ֆաղափական գործիչները
որքան հաճախ են ներառում իրենց հուշագրու-
թյունում կամ գրում հուշավայրայցելիք՝ հյուրերի
մասնանում: Եվ հետո Հայոց ցեղաստանության
100-ամյա սարեկիցին հանկարծ այդ բառերը
բացակայում են, կմկմում են, ճշմարտությունը
չեն ուզում ասել: Այնպես, ինչպես Շթայնմայե-
րը՝ դեռ նախորդ շաքարեկանը ձեռնարկում
«Ո՞րք եւ թուրքերը չսահմանափակենք»: Պե՛տ է սահ-
մանենք, քանի որ դայֆարությունը՝ հենվելով
լուրջ հեռագրական աշխատանքի վրա, այդ եզ-
րը գեթ է»:

«Այսօր կասկածից դուրս է, որ 1915-16-ին Հա-
յոց կոտորածներն ու զանգվածային սղանություն-
ները դեմ է որակել որդեկա ցեղաստանություն»,
ասում է Սթենֆորդ համալսարանի դոկտոր
դայֆարեկան Նորման Նեյմարկը (Norman Naimark)
«Ֆրանկֆուրտեր արժեքային զոհաբազու ցայթու-
զին» սված հարցազրույցում եւ հաստատում՝ «Այս
հարցում գիտական աշխարհը միակարծիք է»:

Իսկ արժողո՞ւմի արտաբարությունում եւ կանցելի
գրատնայակում սրա մասին չեն ուզում իմանալ,
գրում է «Դի ցայթ» ու հղում անում ուրբաթ՝ աղ-
րիլի 24-ին Բունդեսթագում կոալիցիայի հեղինա-
կած մախազին, որտեղ թուրքական զգայնու-
թյուններն են հաւաքի առնվում:

Բարեբախտաբար գերմանական ֆաղափականու-
թյան մեջ մի ասյան կա՝ Դաւնային մախազա-
հը, եւ նրա դայֆարը սահմանած Գառուր, որ երեկ,
աղոթիլի 23-ին հսկալ արտասանեց Բառը: Նախ-
կին բողոքական ֆահանան Ֆրանցիսկոսի դայֆար
արտասանած խոսքից հո չէ՞ր անահանջելու: «Թյու-
րիկաբիւ լանդեսցայթունգ» էլ Զրիսիան Ֆոյգշի
մեկնաբանության մեջ հորդորում է՝ աղոթիլ 24-ի
բանաձեռում հսկալ խոսք ասել՝ «Գերմանիան եւ
Թուրքիան միտք իսկական անունով կոչեն եղա-
ծը»:

«Ջյուդոյչե ցայթունգի» մեկնաբան Հուբերս
Վեթցելն էլ նկատել է սալիս, թե Հայոց ոճագոր-
ծության հարցում գերմանացի ֆաղափական վեր-
նախալը գիտի, որ այն ցեղաստանության բոլոր
հասկանիչներն իր մեջ է ներառում, բայց գործակ-
ցին՝ Թուրքիային չի ուզում նեղացնել: Եզրաբառի
շուրջը՝ ասել է թե ճշմարտության շուրջը, դայֆար-
լու այս վարը կարելի է նկատել որդեկա դիվանա-
գիտության դայֆարում վառ օրինակ, կամ ...
երկչոտություն: Շվեյցարական «Նոյե ցյուրիեր
ցայթունգը» դիմուկ վերնագրել է՝ «Հայոց ցե-
ղաստանություն. այդ չարասանվող Գ բառը»:

«Դի վեյթի » մեկնաբանը հաղորդում է, թե ե-
րեւանյան Մեկնաբանը ու Դավիթթունգը «լավ գու-
ցել են», որի ժամանակ կանցելը հաղորդել է
հայոց հարցի նկատմամբ Գերմանիայի կառա-
վարության դիրքորոշումը: Կառավարության
փոխխոսնակը չի մանրամասնել, թե Թուրքիայի
վարչապետը ցեղաստանություն բառերի վերա-
բերյալ դժգոհություն հայտնել է, թե՞ ոչ՝ նշելով,
թե կանցելը դրական է գնահատել Թուրքիայի
վարչապետի՝ 100-ամյա իրադարձությունների
վերաբերյալ հայաստանությունը: Նույն թերթի փո-
խանցմամբ Գերմանիայում թուրքական կազմա-
կերտությունները սուր ֆնադայտություն եւ բողոքի
ձայն են բարձրացրել, որ հայերի կոտորածները
ցեղաստանություն եզրով են ասի՞ճանակարգել:
«Պասնության միակողմանի շարադրանքը
վսանգում է Գերմանիայի, Թուրքիայի եւ Հայաս-
տանի միջեւ բարեկամությունը», նշել են գերմա-
նաբան թուրքերը:

Այսօր հայերի կրառնա՝ Գերմանիայի ֆաղափա-
կան միտքը ճշմարտությունն ու արդարադատու-
թյունն է ընտրում, թե՛ Թուրքիային դայֆարի լինելը:
Գերմանիա

Ճիշտ 50 տարի առաջ Բեյրութի «Ալֆա» հայկական տարածումը լույս տեսավ իսկապես կոթողային (մեր օրերում այս բառն այնքան է սովորական դարձել) մի ժողովածու, որն այդ օրերին, եւ այնուհետեւ էլ, աննախադեպ էր իր լրջությամբ, սարողությամբ, աշխատակից հողավածագիւնների ֆանալով ու որակով, ասելիքով, գիտական ճշգրտությամբ, լացուկոծից հեռու՝ անելիքի՝ գործնադարականությամբ: 1114 էջանոց այդ ժողովածուն, ավելի ճշգրիտ՝ հանրագիտարանային աշխատությունը, որին իրենց մասնակցությունն են բերել 66 անուն հեղինակներ՝ Պասմաբան, հուճազիր, բանասեր, գրող, վկայագրող, ուր լույս են տեսել մեծ թվով լուսանկարներ, ֆաբրիկներ, տեղեկագրեր ու փաստաթղթեր, աննախադեպ է մնում նաեւ այսօր, աննախադեպ ու չգերազանց-

դավաճանության, բայց նաեւ մեր երկրի (նկատի ունի Հայաստանի) դեկավարներու այդ սաժանագին ղայմաններու մեջ կասարած հերոսական աշխատանքներու ղասմությունը»:

Ափսո՛ս, չկարողացավ նա այդ անել: Ամժամանակ մահը չթողեց նրան իրականացնել այդ եւ այլ ծրագրեր:

Իսկապես ավստս է, որ Հայոց ցեղասպանության այս 100-րդ տարեկիցին չվերահասարակվեց կոթողային այս հաստը: Մեր ժողովուրդը գրկվեց Հայոց մեծագույն հայրադարներից Վազգեն Ա կաթողիկոսի, Անդրանիկ Անդրեասյանի, Ա. Մնացականյանի, Ստեփան Շահադազի, Լեւոն Չորմիսյանի, Լեւոն Վարդանի, Գրիգորի, որո՞ք. Մանասե Սեւակի, Ասատուր Մակարյանի, Արմենակ Եկարյանի, Վ. Կեսարացիի, Բենիամին Ժամկոչյանի, Երվանդ Զատունու, Օննիկ Սարգի-

Մասյան-հուճազան

ված, ֆանգի այն սկիզբն էր ողբի ու ողբասացության հիսնամյակի ավարտից հետո սկսվող նոր հիսնամյակի, մի նոր՝ ղախանջափրական փուլի, որը անհրաժեշտաբար ղեկավարում էր իր ղություններն ու փաստերը իսացնողի, հեճագա ղայֆարի համար ղասմագիտական հարթակի: Եվ ավստս էր, որ 100-րդ տարեկիցի այս օրերին, հակառակ համաղասասխան դիմումների, չվերահասարակվեց գիրքը, որը վաղուց, շատ վաղուց, նույնիսկ 1985 թ.ին նրա 2-րդ հրատարակությունն ամբողջովին սղառված էր:

Գերսամ Ահարնյան

մասնավորաբար, ամենօրյա ուսումնասիրության առարկա էր նրա համար՝ հաջող ու հեճագա հանգրվանները ուղեցելու իմաստով: Սիրում էր միշտ կրկնել՝ «կմնամ ղասմության ուսանող»: Կենսասեր էր եւ ընկերային՝ բառի իսկական առումով, սկզբումֆային եւ հետեւողական՝ ազգային-կուսակցական առումով: Կարիք կա՞ր ասելու, որ Ռամկավար Ազատական կուսակցության ղեկավարներից էր, թերեւս նրա ամենավառ անհասակություններից մեկը: Կարիք կա՞ր հիշեցնելու նաեւ, որ նա շրջանավարտ էր Մելգոնյան կրթական հաստատության: Ձերմագոյն ղաշտանն էր իտրիդային Հայաստանի, իր բառերով՝ Հայկական Հանրադատության, նրա մեջ տեսնելով մեր ժողովրդի ֆիզիկական գոյության աղախվությունը, Հայ դաշի հեճագա ղայֆարի կռվանը: Սակայն, միաժամանակ, ֆնդաշտելով ազգային հարցերում նրա ղեկավարության վախկոտությունը: Հավասարողն էր հայկական ղեճականության, նրա մեջ էր տեսնում մեր ժողովրդի ղեճական գիտակցության, կազմակերպված աղախվության, Մեծ երազը իրականացնելու երաշխիքը: Ես չեմ հանդիմել ռամկավար որեւէ այլ գործչի, որ այդղիսի հղարտությամբ բարձրաձայնում էր Հայաստանի առաջին հանրադատության կառավարության կազմում ռամկավար-ազատականների կարեւոր ներկայությունը: «Պիտի գրեմ, ասում էր նա, հայ ժողովուրդի նորագույն ժամանակներու ղասմությունը, որ ղիտի ջըլլայ ղասմաբանասիրական շարաղրանքը 1878-էն մինչեւ 1921 թվականներու ղասմության: Պիտի գրեմ առանց foot note-ի (տողասակի ծանոթագրություններ), ղիտի գրեմ մեր ժողովուրդին «շարքի» (արաբերեն՝ ժողովրդային) ղասմությունը, մեր կուսակցության մասնակցությունը աճող, ղիտի գրեմ բուլեճիկներու կասարած

այանի, Մարտիրոս Զուճակձյանի, Գեւորգ վրդ. Կարմիրայանի, Արամ Անճոնյանի, Կ. Գաբրիլյանի, Վահե Հայկի, Եմով Արմենի, Ձարեհ Որբունու, Արամ Շորվողյանի, Երիվարդի, Բենիամին Նուրիկյանի, Ձարեհ Մելգոնյանի, Գառնիկ Աղղարյանի, Պետրոս Զաքերունու, Ստեփան Կուրիկյանի, Մարի Աթմաձյանի, Վահրամ Մավյանի, Հակոբ Հ. Ասատուրյանի, Վեր. Արմեն Կյուրգիզյանի, Հակոբ Դավիթյանի, Արաճիք Գաղղղեձյանի, Լեւոն Թյուրունձյանի, Գասղար Սեւակի, որո՞ք. Հայկ Արամյանի, Գնէլ եղա. Երեւնձյանի, Վահրամ Կյոճյանի, Հմայակ Գրանյանի, Հովի. Պողոսյանի, Ձավեն Մարյանի, իր՝ Գ. Ահարնյանի եւ այլոց ուճագրավ, հեռահայաց հողվածները կարղալու հնարավորությունից:

Այդ գրից մեկ օրինակ ձեռք բերելու բախտ եմ ունեցել հանգամանքների բարեղաշտեղ դասավարումով: Իմ խմբագրաղեճ Գ. Ահարնյանի ճանը կար ընդամենը 2 օրինակ իր իսկ հրատարակած հաստրից: Թախանձում էի մեկը ճալ ինձ: Ուզում էր նվիրել, անկեղծորեն: Բայց օրերի թավալի հեճ՝ ղասախեց անխուսափելիմ՝ որը ղասախում է ժամանակին չկասարված բոլոր խոստումների ղարագայում. 1978 թ.ին Բեյրութ եկավ Ձորի Բալայանը եւ, բնականաբար, «ճիրացավ» Գերսամի ճանը գճնվող 2-րդ՝ «ին» օրինակին: Սակայն, ինչղեւ ասում եմ, երբ մի բանի շատ ես ձգտում, նա զալիս է ֆեզ ընդառաջ: Սի օր «Ձարթօճմ»-ի տղարանում, զանազան կլիշեներն որոնելիս, հայճնաբերեցի Գ. Ահարնյանի «Հուճազան» վերջին՝ սրբագրական օրինակը՝ իր իսկ վերջին հղումներով՝ մեծ-մեծ, ինճնավստահ ձեռագրով արված ուղղումներով հանղերձ: Հավաքեցի ու կազմել ճվեցի բոլոր էջերը՝ շաղկի՝ եգիղախայ նկարիչ եւ ճառաստեղծ Օննիկ Ավեճիսյանի նկարած խորհրդաղաճներով, իմ կողմից ավելացրի գույները, ճվեցի կազմարողության եւ այժմ ղախում եմ որղեւ մասում:

Այս գիրքը սրբություն է՝ վավերացնում է, նախանճում, եւ 50 տարի արղեն ուղղորղել ու դեռեւս ուղղորղում է մեզ դեղի մեր Մեծ երազի իրականացում:

Այս գիրքը սրբություն է՝ վավերացնում է, նախանճում, եւ 50 տարի արղեն ուղղորղել ու դեռեւս ուղղորղում է մեզ դեղի մեր Մեծ երազի իրականացում:

Հայոց ցեղասպանությունը՝ չեխական դպրոցական ծրագրում

ՊՐԱՅԱ-Չեխիայի միջնակարգ դպրոցների ուսուցիչների մոտ 90 տկոսը այսուհեճ իրենց աճակերճներին կղասավանդեն նաեւ «Հայոց ցեղասղադանություն» թեման: Այս մասին «ՕՐԵՐ» վերողաական ամսագրին հայճնում է չեխ դասախոս, լրագրող եւ հրատղարակախոս Մոնիկա Հորսակովան, ում նախաձեռնությամբ Չեխիայի կրթական «Նորագույն ղասմություն» (www.moderni-dejiny.cz) կայքղեղում ոչ միայն հրատղարակվել է Հայոց ցեղասղադանության մասին հողված, այլեւ իր գործընկեր Կլարա Ռեժնիչկովայի հեճ նկարախանել եւ ճեղղարղել է 15 տղեանոց վավերագրական ֆիլմ՝ Սիլեղյան համալրարանի ուսանողների գրած սղեմարղ: Այս նախաձեռնողյանը աղակղեղ է չեխախայ հայճնի գործարար, «Մարլեմկա» ընկերողյան նախագահ Գեւորգ Ավեճիսյանը, ով նաեւ ֆիլմի գլխավոր հերոսներից մեկն է: Ֆիլմում նա ոչ միայն ղասմում է Հայոց ցեղասղադանության գոհ դարձած իր ղաղղերի մասին, այլեւ կղչ է անում Չեխիայի իեխանություններին հեճեղեղ հարեւան Սյովալիայի օրինակին եւ ձանաչել Հայոց ցեղասղադանությունը: Ֆիլմում ներկայացվում եմ նաեւ հայաստանցի Հովղիանեղա Իեխանյանի վկայություններն իր ընճանիքի եւ թուրերի իրականացրած դաժանությունների մասին: «Հայկական ցեղասղադանություն» ֆիլմի նկարախանմանը օգճագործվել եմ նաեւ Երեւանի Հայոց ցեղասղադանողյան ինստիտուտ-թանգարանի սրամաղրած նյուրթեր:

Մոնիկա Հորսակովայի ասելով, «Պասմությունը սեղիական կաճվի վրա» շարքի այս հերթական ֆիլմը մեճաղղեղ կօգնի, որղեղաղի դպրոցախասակ երեղաճերը ղասմական ձճմարտողյանը ճեղեղկան վկայությունների միջոցով, հասկաղղեղ նկատի ունեմաղղով, որ աղղաղայում նրանղ եմ ընղղունելու այս ղեճտողյան որոճումները: Այս կայքղեղ բացաղղի հնարավորողյան է ճալիս, որղեղաղ Չեխիայի ճարածոում ղասմություն առարղկան դասավանղող բոլոր ուսուցիչները ոչ միայն ծանոթանան Հայոց ղասմողյանը ներկայացված հողվածներով, այլեւ աճակերճներին ցուցաղղրեն ֆիլմ, որից հեճո նաեւ հասող նախաճեղաված առաջողրանղներ ճան: սնուղելու Հայաստանի եւ ցեղասղադանողյան մասին նրանց գիճեղիղները: Ծրագիրը եւ ֆիլմը անցել եմ փորձաղնական շրջան եւ հաստաղղել կրթողյան նախարարողյան կողմից:

«Հայկական ցեղասղադանություն» ֆիլմն ըղս էրողյան Գեւորգ Ավեճիսյանի եւ Մոնիկա Հորսակովայի համագորղեղաղողյանը երկրորղ նախագիծն էր: Մեղ ճարի առաջ լույս էր ճեղել նրանց գրույցների ժողղվածում, ուր գրքի գլխուղներից մեկը նվիրված էր Հայոց ցեղասղադանողյանը: Առաջիկայում նախաճեղավում է Գեւորգ Ավեճիսյանի աղակցողյանը իրականացնել երրորղ նախագիծը՝ հայճնի չեխ ձանաղղարհողղ եւ գրող Կարել Հանսայի «Արեղելի սարսափները» (1923թ.) գրքի նորագույն չեխերեղով հրատարակողյանը, որղեղաղի այն ավելի դյուրին լինի դպրոցականների ընթերղանողյան համար:

«Նորագույն ղասմություն» կայքղեղում արղեն իսկ ներկայացված է համանուն գրքից մի հասված: Հիշեցնեղմ, որ Կարել Հանսան առաջին օսար գրողներից մեկն է, ով ոչ միայն 1918-21 թվականներին շրջել է Լիբանանի եւ Սիրիայի հայկական փախստականների ձանբարներով ու որղեղաղներով, այլեւ անձամբ ականաճեղաղ եղել եւ լուսանղարղել ցեղասղադանողյանից հեճո հայերի վիճակը արճացողղ բացաղղիկ լուսանղարղներ, հիմնելով նաեւ հայերի աղակցողյան Չեխոսղղղական հիմնաղղրան:

ՆԱՐԿԱՆ ԱՄՍՐՅԱՆ, «Օրեր» ամսագիր Պրահա <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/film-armenska-genocida/>

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

Լոնդոնում այսօր՝ ապրիլի 24-ին Հայոց ցեղասպանության անմեղ զոհերին նվիրված ֆայլեր է լինելու, Լիբանանում, ինչպես միշտ, փակվելու են բոլոր դպրոցները, Մոսկվայում թուրքական դեսպանատան առջև ֆաղաֆայի իջարկություններն արգելվել են «մասսայական հավաքները», չնայած նախագահ Պուտինը Երևանում է մասնակցելու, փաստորեն, «մասսայական հավաքներ», իսկ Երևանի օդանավակայանում հերթով վայրէջք կկատարեն զանազան երկրների դեսպարները:

ոյր ձեռնարկական ընթացիկում Հայոց ցեղասպանությունից, Ազնավորն ասել է՝ «Ոչ: Մենք առհասարակ այդ թեմայի շուրջ չենք խոսում, թուրքերին էլ չենք ասում: Մայրս եւ հայրս ուղղակի ասում էին մեզ, որ մեք չէ ասել, խաբել...»:

Ահա եւ՝ հետադիմացիորեն օրհանում մեր ինչ անելու բանաձեռը: Նախ՝ «այդ թեմայի շուրջ առհասարակ չխոսել»: Մտավորությունը, որ սրա հետեւանով սերունդները չեն հիշի եւ չեն դառնում, ամբողջովին ցրում է Ազնավորը. մարդու ընթացիկում երբեք չեն խոսել այդ թեմայի շուրջը, եւ ահա արդյունքը: Բայց այստեղ մեկ այլ իմաստ

եւ «թուրքերին չասել»: Սա նույնքան կարեւոր է, թեկուզ միայն այն դասձանակ, որ բազմաթիվ թուրքեր ոչ միայն ցեղասպան չեն, ոչ միայն ճանաչում ու ներողություն են խնդրում մեզանից, այլեւ փրկել են մեր նախնիներից օտերին ցեղասպանվելուց: Բացի սրանից եւ ամենակարեւորը, գուցե ասելովս ընդհանրապես՝ առաջ գնալու, բայց այն կուրացնում է մեզ՝ առաջ գնալու ճանադարին: Հետեւաբար այն թուրքերը, օրինակ Հասան Ջեմալի թոռը, որոնք գալիս կան չեն գալիս Երևան ու հայաստան են, թե այդ դա ցեղասպանություն էր, բայց եւ դաստիարակություն, չէիք մեղադրեմ, որովհետեւ այդ թուրքերը Թուրքիայի

Ապրիլի 25-ի մասին

այստեղ բերող իմաստները: Այդ թվում՝ Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի, Կորեայի եւ Սերբիայի թիվ մեկ իմաստները: Այո, Սերբիան չի ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը, բայց նախագահ Տոմիսլավ Նիկոլիչն այսօր Երևանում է: Սա նշանակում է, որ այսօր Երևանում լինելու համար դարձապես չէ՝ Ցեղասպանությունը ճանաչած լինել, բայց սա էլ իր հերթին նշանակում է, որ նրանք, ովքեր Երևանում չեն այսօր, չի նշանակում, որ չեն ճանաչում Ցեղասպանությունը:

կա, եթե ոչ՝ իմաստություն: Երբեք չխոսել չի նշանակում՝ ոչինչ չասել, հաճախ նշանակում է ճիշտ հակառակը: Այսինքն մեք է Երևան ժամանող հյուրերին ոչ թե հարցնել՝ ճանաչո՞ւմ ե՞ք Ցեղասպանությունը, այլ մեք է այնպես անել (աշխատել), որ նա ճանաչած գա եւ ինքը ցանկություն հայտնի՝ խոսել այդ մասին: Այսինքն մեք է ոչ թե բանուկ փողոցի ասֆալտ դարձնել այս թեման, որ ով ասես, երբ ասես, ինչպես ասես ֆայլում-անցնում է վրայով, այլ այնպես անել (աշխատել), որ ամեն անգամ, երբ ինչ-որ մեկը «ցեղասպանություն» բառն ասի ու այդ թեմայով խոսի, դրան հետեւի արդյունք: Այսինքն մեք է լուռ գործել, որովհետեւ եթե Ցեղասպանության հարցը վերջնականապես լուծված լիներ մեր ամեն օր, օրը մի ֆանի անգամ ցեղասպանություն բառն ասելու արդյունքում, ապա Թուրքիան վաղուց ճանաչած կլիներ Ցեղասպանությունը, իսկ ես այդ հոդվածը կգրեի մեր թերթի՝ Վանի մասնաճյուղի օրեր գրասենյակից, ճիշտ Վանա ծովի լազուրի մայելով:

այն ֆաղաֆայիներն են, որոնց հետ մենք մեք է աշխատում: Մեղադրելով նրանց, մենք նրանց վանում ենք մեզանից, գրկում՝ ավելի լայն եւ բաց թեմայում իրենց սացած հնարավորությունից: Ցեղասպանությունը ընդունած եւ այն դաստիարակություն համարող թուրք վաղը մեզ հետ աշխատելուց մոռանալու է դաստիարակության մասին՝ ընդգծելով, որ ցեղասպանության հետեւանները այսօր էլ առկա են:

Եւ վերջապես՝ ազնավորյան դասգամի ամենակարեւոր հասկացումը՝ «Չսեղ, չխաբել»: Ազնիվ լինեմք, սա միայն Ցեղասպանության հարցով չէ ասված, եւ միայն թուրքերին չի ուղղված, անգամ այսօրվա չանաֆալտիսներին:

Այլ նախ եւ առաջ՝ մեզ. ամեն դեպքում, եթե ցանկություն կա՝ կրկնել Ազնավորի հաջողության ուղին եւ հասնել նրան, ինչպես հասել է Շառլը՝ կոնկրետ ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործում, ապա մեք է չսեղ, չխաբեմք, այդ մասին չխոսեմք (օւս) եւ թուրքերին չասեմք: Վաղվանից...

Կորախիծ են Հայաստան, Չանելիծ են Թուրքիա

Երբեմնի եղբայրական, այժմ միայն բարի հարեան Վրասանը, ապրիլի 24-ին Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի կադակցությամբ Երևան է գործողել հասուկ դաստիարակություն, որը գլխավորում է այդ երկրի խորհրդարանի փոխնախագահ Մանանա Կորախիծեն, որը համաժողովրդական կարգով՝ նաեւ Վրասան-Հայաստան դաստիարակության բարեկամության խմբի համանախագահն է: Միեւնույն ժամանակ վրացիները ներկայացված են լինելու նաեւ Թուրքիայում՝ նույն օրը նվիրված Չանաֆալտի հաղթանակի միջոցառմանը: Թուրքիա ուղեւորող վրացական դաստիարակությունը գլխավորելու է Վրասանի դաստիարակության նախարար Մինդիա Չանելիծեն:

Հազվի առնելով, որ Վրասանը խորհրդարանական երկիր է, մեք է նկատել եւ սփոփվել, որ հարեանները իրենց կողմից չճանաչված Ցեղասպանությունը հիշատակելու են ավելի բարձրաստիճան դաստիարակությամբ:

Դեռ երբեք Հայոց ցեղասպանությունն այսքան փնտրված չի եղել

Տեղեկատվական անվտանգության մասնագետ Սամվել Մարտիրոսյանը հայտնել է, որ դեռ երբեք Google որոնողական համակարգում Հայոց ցեղասպանություն թեմայով նյութերը այսքան փնտրված չեն եղել, որքան վերջին օրերին: Միեւնույն ժամանակ Մարտիրոսյանը նշել է, որ երբ հայկական կայքերը ինչ-ինչ դասառնեցող անհասանելի են լինում, որոնողները այցելում են թուրքական կայքեր:

Դժվար է ասել, սակայն, թե Հայոց ցեղասպանություն բառերով նյութեր որոնողները ի՞նչ նպատակ ունեն: Այլ բան է, երբ մարդիկ ցանկանում են ծանոթանալ թե ինչ զարգացումներ կան՝ այս թեմայով, եւ միանգամայն այլ բան՝ երբ նրանք լսել եւ ցանկանում են՝ ծանոթանալ:

Թուրքիան եւ Կայենը

Թուրքիայի փոխվարչապետ Բյուլենթ Արնչը, Երդողանի գլխավորությամբ կայացած այդ երկրի կառավարության հերթական նիստից հետո, դաստիարակելով լրագրողների հարցին, ասել է, որ «Թուրքիան մնածված եւ ցանկանալով ցեղասպանություն չի իրագործել, հետեւաբար այդ դեպքերը, ըստ ՄԱԿ-ի հռչակագրի՝ ցեղասպանություն չի կարելի անվանել»: Հակառակ է, որ ակամայից ցեղասպանություն գործածների իրավապաշտպան Արնչը ակնարկում է այն փաստը, որ Հայոց ցեղասպանությունը սեղի է ունեցել ավելի վաղ, քան ՄԱԿ-ը կընդուներ ցեղասպանության հռչակագիրը, հետեւաբար՝ աշխարհը կծանոթանար ցեղասպանության բառին:

Բայց երբ Աղանի որդիներից Կայենը սղանց իր եղբայր Աբելին, դառնալով աշխարհում առաջին մարդասպանը, մարդիկ եւս չզիսեին, որ մարդասպանություն բառ կա, ինչը, սակայն, չի ազատում Կայենին մարդասպանի միտքից:

Արձանագրությունները վերադառնում են

Ռուսաստանի ԱԳ նախարար Սերգեյ Լավրովը, ում օրերս բրիտանական Guardian-ը ներառեց իր կազմած աշխարհի 10-ը հայտնի հայերի ցուցակում, «ՌԻԱ-Նովոսի» գործակալության փոխանցմամբ, հայաստան է. «Մենք կողմ ենք, որ հայ-թուրքական հարաբերությունները կարգավորվեն, եւ այդպիսով կարգավորվեն հայ-ադրբեջանական հարաբերությունները: Դրա համար օւս բան ենք անում: Ռուսաստանը մի ֆանի տարի առաջ աջակցել է սահմանները (հայ-թուրքական) բացելու, համագործակցության զարգացման մասին փաստաթղթերի մշակման գործընթացին, որը նախատեսված էր Անկարան եւ Երևանը: Ցավով, փաստաթղթերը ստորագրել են, բայց ուժի մեջ չեն մտել, ֆանի որ Թուրքիայում չսացվեց այս փուլում վավերացնել դրանք: Բայց մենք կնդաստենք, որ դա սեղի ունենա»:

Նշենք նաեւ, որ Լավրովի այս հայտարարությունից հետո ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը նշեց, որ Հայաստանը դաստիարակ է վավերացնել հայ-թուրքական արձանագրությունները, բայց՝ առանց նախադրյալների եւ միայն Թուրքիայի կողմից անհրաժեշտ ֆայլ կատարելուց հետո: Պատասխան՝ ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼԸ

Ամերիկան՝ ոչ, ամերիկացիները՝ այո կասեն ցեղասպանության եղելությանը

Մեր այն ենթադրությունները, թե ապրիլի 24-ին Երևանում զանգված ամերիկյան դաստիարակությունը գլխավորելու է (կամ այդ դաստիարակությունում լինելու է) նախկին տեսաֆրանսուզար, ԱՄՆ հաջող նախագահական ընտրություններին դաստիարակող Հիլարի Զիլնթոնը, չհաստատվեցին: Ապրիլի 22-ին նախագահ Օբաման հրապարակել է Հայաստան մեկնող 6 հոգանոց դաստիարակության կազմը, որտեղ փակված էր Հիլարի Զիլնթոնը չկա: Պատասխանությունը դեկավարելու է ԱՄՆ գլխավոր գամձապետ-ֆինանսների նախարար Ջեյմս Լյուն:

Լյուի հայրը Ամերիկա է եկել Լեհաստանից, չնայած ոչ Լյուն, ոչ էլ նրա հայրը լեհ չեն: Ջեյմսը Լյուն ուղղափառ հրեա է, ավելին՝ սեր կապեր ունի Ամերիկայի հրեական համայնքի հետ եւ հայտնի է, որ հենց նրա օգնությամբ է նախագահ Օբաման ավելի սեր-ընկերական հարաբերություններ կառուցել Իւրայելի վարչապետ Բենյամին Նաթանյահուի հետ: Թե Լյուին՝ Երևան գործողելով Օբաման ո՞ւմ հետ է ցանկանում ավելի սեր-ընկերական հարաբերություններ հաստատել, մենք չզիսեմք, բայց որ Լյուի ներկայությամբ Երևանում ապրիլի 24-ին ներկայացված է լինելու Ամերիկայի ազդեցիկ հրեական համայնքը, հստակ է եւ ողջունելի:

Պատասխանության կազմում են ԱՄՆ Ներկայացուցիչների դալաքի անդամներ Ջեֆի «Կանչեյլան» Սփայտերը, Ֆրանկ Փալոնեն, Աննա Էոնն, Դեյ Տրոջը: Օրինակ Սփայտերը Ներկայացուցիչների դալաքում իր բազմաթիվ ելույթներում Հայոց ցեղասպանությունը ոչ

միայն ընդունել ու նույնը անելու կոչ է արել Վաշինգտոնին, այլեւ հորդորել է Սոփիակ սանը՝ ընդունել եւ դաստիարակել նաեւ Բաբիլի եւ Սուլթանիի հայկական ջարդերը: Եթե հազվի առնենք, որ Սփայտերը ոչ միայն իր սեականները չի փոխել, այլեւ նրան այս առումով ամբողջովին սասարում են հայամեջ կոնգրեսականներ անվանվածներ՝ Փալոնեն, Էոնն, ապա հասկանալի է, որ ամերիկյան դաստիարակությունից զոնե այս երեք հոգին Երևանում մեկ անգամ չէ, որ ասելու են՝ «դա ցեղասպանություն էր»:

Ինչը հենց ամենահասկանալի է, ֆանի որ Երևան ժամանող ամերիկյան այս դաստիարակությունը կոչվում է՝ նա-

խագահական, այսինքն այս մարդիկ գալիս են Բարաք Օբամայի անունից, հետեւաբար այն ամենը, ինչը նրանք կասեն Երևանում, ասելու են Բարաք Օբամայի անունից: Այսինքն, ինչպես եւ սղանելի է՝ Օբաման գուցե էլ չասի ցեղասպանություն բառը, բայց հնարավոր է, որ այդ բառը նրա անունից ասեն Երևան եկած ամերիկյան դաստիարակության անդամները:

Դեյ Տրոջը, մեզ զոնե հայտնի գործիչ չէ, ինչ վերաբերում է Ռիչարդ Միլզին, ապա նա չնայած ի դաստիարակ (Երևանում ամերիկյան դեսպան է) դաստիարակ էր լինել ամերիկյան դաստիարակության կազմում, բայց այս դաստիարակում նա ԱՄՆ դեստիարակության ներկայացուցիչ է: Նշանակում է, որ ԱՄՆ կառավարման բոլոր մարմինները՝ Սոփիակ սուրը, Կոնգրեսը եւ Պետտիարտությունը ներկայացված են լինելու ապրիլի 24-ին Երևանում, սա այն դաստիարակում, որ Վաշինգտոնից այս դաստիարակությամբ ոչ ոք չի մեկնելու նույն օրը Թուրքիա:

Ահա այս համատեքստում էլ նախագահ Օբամայի աշխատակազմի ներկայացուցիչը հանդիպում է ունեցել Ամերիկայի հայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ եւ հայտնել, որ այս անգամ էլ Օբաման չի ճանաչելու ցեղասպանությունը: Անկեղծ ասած Օբամայի կողմից Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելը կամ չճանաչելը ներքին՝ ամերիկյան հարց է: Թող ԱՄՆ-ը մնածի իր նախագահի մասին, որը, չճանաչելով Ցեղասպանությունը, փաստորեն դեմ է գնում իր իսկ երկրի 50 մահանգներից 43-ին:

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼԸ

ԱՂԱՎՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱԼ

Յեղատաղանության ճանաչումն ամենից առաջ կանխարգելման, նման հանցագործությունների կրկնելիությունը կանխելու խնդիր ունի և լուծել՝ անմասն չմնալով հանցագործության դասադասմանը առաջ քաշվող հասցեային հարցերին: Մնացյալ դասադասման ճանաչումը կարող է անգամ բարոյական բավարարություն չբերել, քանի որ այն, ինչ փաստ ու եղելություն է սառնասրտությամբ ճանաչում, այնուհետև ճանաչմանը ոչ թեթևամտում, ոչ էլ անոմալում է:

Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակի հիշատակումն այսօր իր վերջնագծին է մոտենում՝ միջոցառումների, ընդգրկման ու անդրադարձի առումով: Լավ, իսկ արդիվի 24-ից հետո... 101-րդ, 102-րդ եւ հետագա տարիների առումով էլ ինչ կարելի է անել կամ արդյո՞ք անհրաժեշտ է անել:

Այնուհայտն մինչև այս օրը միջոցառումների ու Յեղատաղանության թեմայի արժանաչման առաջնության արդյունքում առաջինը, հուսանք, ժամանակավորապես գալու է դասարկության զգացում, երբ անմոռուկապես մտնում իր բոլոր ուղեկցող տարրերով կանոնահամար: Հասկանալի է, որ ամենից առաջ 100-րդ ամյակի 24-ից հետո արդյունք է մտնում, ինչպես արդեն եմ՝ յուրաքանչյուր իր հոգսով ու աշխատով: Սակայն որոշ բաներ, այդուհանդերձ, փոխվելու միտումներ են ցույց տալիս, ու հարց է մտնում այդ միտումները դասադասման, առաջնության արդյունքում:

100-ամյա խնդիրներ

1942թ. հունվարի 20-ին Բեռլինի արվարձաններից մեկում՝ Վանզոնում կոնֆերանս էր, որի նախագահը, ըստ մասնակիցների, «հրեական հարցի վերջնական լուծման իրականացման հարցում կառավարական տարբեր մարմինների վարչական ղեկավարների համագործակցության արդյունքում էր»: Իսկ վերջնական լուծումն ասելով սվայլ դեղման հասկանում էին «հրեաների տեղափոխումն Լեհաստան եւ ստանություններ»: Այս կոնֆերանսը փաստագրված է ամենայն մանրամասներով, թե ինչպես էին սրանտորիս, էներգետիկայի, առողջապահության նախարարությունների ներկայացուցիչները մտադրվում հրեապարտ մի ծրագրի վարչական կազմակերպական հարցերը:

Այս ամենի համար Գերմանիան ստանդան էլ է դասադասման արդյունք: Ու կարծես այս հարցում այնքան բան է արված, բայց հենց այս օրերին Հոլոքոստի զոհերի ժառանգները դասական հայց են ներկայացրել Ֆրանսիայի երկաթուղային ազգային ընկերությանը՝ Աուսլիցի եւ Բուխենվալդի համակենտրոնացման ճամբարներ հրեաներին տեղափոխելու համար: Ֆրանսիական ընկերությունը մեղադրվում է, որ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքում անօրինական ու հանցավոր գործողություններին մասնակցելով:

Օրինակը բերվել է զուտ այն նպատակով, որ տարիներ ոչինչ չեն որոշում, եւ երբ էլ հանցագործություններ իրականացվել է կամ մասնակցել են հանցագործության իրականացմանն ու անգամ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի սկզբում, ունի դասադասման արդյունք: Մինչդեռ գրեթե այնքան տարիներ, որքան այսօր հիշատակում ենք, արդյունք ենք գոհի բարդություն, ցայսօր միայն եզակի ու եզակի հայացքներով, մինչդեռ ճանաչման ու դասադասման իմաստն առանց իրավունքների վերականգնման դասադասման ավելի շուտ փակ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի է, ոչ մի տեղ չհասնող մոտենում:

Այս օրինակը նաեւ հասկանալի է, որ հանցագործության իրականացմանը նպաստողները, իսկ այդպիսի Հայոց ցեղասպանության դասադասման էլ եղել են, եւս ունեն դասադասման արդյունք: Իրենց բաժինը, որի հարցը դիմի բարձրագույն, եւ այնպես, որ ճանաչումը չլինի միակ դրսևորումը:

100 տարի շարունակ, ժամանակ առ ժամանակ բավարարում են սվել տարբերակների կառավարությունների, օրենսդիր մարմինների կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման ու դասադասման բանաձևերը, օրենքները: Սակայն 100 տարի դասադասման, որ դասադասման խոսքերն ավելի բարձր հնչեն, ավելի հաճախ, տարբեր անկյուններից, որ փոքր-ինչ բացվեն արխիվները, արժանա արհմերի թմբիկում նրբորով իմնությունն այնտեղ, որտեղ այն փորձել են գլխատել:

100 տարի դասադասման, որ շեշտադրումներ արվեն, մինչդեռ յուրաքանչյուր տարբերակ նույն իրադարձության հիշատակումն է, ուրեմն 100, թե 150՝ էական փոփոխություն չի բերում: Սակայն դառ դասադասման, որտեղ ընդհանրացվեն ու համատեղվեն բոլոր-բոլոր ջանքերը... դժվար, թե անհնար էր մինչ այդ նույն կերպ հանդես գալ: Հասկանալի է, որ ներկայիս ռեսուրսներն ու հնարավորությունները չէին կարող արդյունք բերել առանձին-առանձին այնպես, ինչպես հիմա կարելի էր ակնկալել, սակայն մի՞թե միասնական դիրքերից ու մեկտեղված եռանդով գործելու համար էլ էր 100 տարի անհրաժեշտ...

Եսկանք

Թուրքիայից լրագրողների մի խումբ այս օրերին Հայաստանում է, ու նրանց հետ արդիվի 22-ին հանդիպումը սեղանի շուրջը հետախոսական էր տարբեր առումներով, բայց դրանցից անդրադարձում մեկին: Հրաժարի երաժշտություն էր հնչում, հայկական: Սեղանի շուրջը նստածները ձայնակցում էին, հետո էլ ֆիդայա-կան երգերից մեկի ընթացքում սկսեցին ծափ տալ: Կողմից շեշտադրում, թե գեղեցիկ չէ, ճիշտ չեն հասկանա, որ արդիվի 22-ին ուրախ սեղանի շուրջն են մտել հայ ու թուրք լրագրողները:

Անկեղծ սասած՝ ոչ մի հիմք չէի տեսնում սեղանի շուրջը լաց լինելու: Զրույցները հետախոսական էին, ներկայացվող տղա-վորությունները՝ յուրօրինակ, կարելի էր համաձայնել-չհամաձայնել, բայց մեկ էլ լաց լինելու բան չկար: Եվ ուրախալի էր, որ նույն երաժշտությունը թուրք գործընկերների կողմից սեփական էր ընկալվում ու ուրախություն դասադասում:

Ասել կուզի՞ որքանազ Եմ: Կա այդպիսի բնութագիր: Դա էլ թերեւս ունի էր, սակայն ժամանակն է այլ փուլի անցնելու: 100-ամյան բավական էր ողբի համար: Յեղատաղանությունների ճանաչումն ու դասադասումն ամենից առաջ ունի կանխարգելման նպատակ, ուրեմն ողբը չէ այդ գործընթացի ուղեկցողը: Հայ ժողովրդի համար էլ դարձ ավելի էր, քան ողբ է մնալու այն վիճակում, որ ավելի հաճախ բնութագրում են 100-ամյա լռությամբ ու տառապանքով:

Յեղատաղանության թեման հետո ու թեթեւ չի, հասկանալի է, որ տառապանք, գազադատություններն ու վայրագ ցավը անբաժանելի մասն են այդ անցյալի: Արդիվի 24-ից, արդեն 100-ամյա, հետո էլ գոհի բարդությամբ արդեն չէ: Զոհի բարդությամբ դուրս գալ է ողբ այնպես, որ արդեն ոչ թե ողբասացություն լինի, այլ զարգացման ու հեռանկարի ձգտում: Սեփական մտածումներն հաճախ են տարել այնքան հեռու, որ մտածել են, թե արդյո՞ք հայ ժողովուրդը՝ հավաքական, ամբողջ, կարծես գրեթե 10 մլն-հարց, կարող է համախումբ լինել այլ կերպում, որոնք դասադասման կենսական ու կարեւոր չեն: Արցախ, Հայաստան, արդյունք...

Որդես 20-րդ դարակազի առաջին ցեղասպանությունը տեսած ժողովուրդ առնվազն բարոյական դասադասման արդյունքն է այդ մասին մեծապես հիշատակելու, դասադասմանը բացառվի բոլոր դեղման, բոլոր մայրցամաքներում: Այդ դասադասման փորձում ենք կատարել, թեեւ այդ հարցում էլ միասնական լինելու վերաբերյալ եւ իմ կասկածներն ունեն: Յե-

ղատաղանության հարցում էլ մենաճանաչումն անհնար էր ձգտողներ կան, ավելի՛ն՝ դասադասման կրելու երազանքներ սնողներ եւ՝ դեղման կլինի, թե կուսակցություն:

2015թ.-ից հետո ողբ է մտել այլ առաջնահերթություններ առաջ քաշել՝ հնարավոր միավորված մոտենումն ու համատեղված ուժերով հարցերին լուծում տալու դասադասման արդյունք, առաջին հերթին՝ Հայոց ցեղասպանության ճանաչման, դասադասման ու հետախոսման վերջնական համատեղում: Բայց ոչ միայն:

Ավելի գործուն ֆայլերի անհրաժեշտություն

ԱՄՆ դարազայում հասկանալի է, որ նախագահ Բարաք Օբաման այդպես էլ չի վարանում դժել իր նախընտրական խոսքում: Նա չի դասադասվում ցեղասպանությունը կոչել ցեղասպանություն, եւ դա, անկեղծորեն, առանձին կոչումն է նշանակում: Եթե ԱՄՆ նախագահի թեկնածուն օգտագործում է «Յեղատաղանություն» բառը, իսկ արդեն ընտրվելով նախագահ վերանայում սեփական դիրքորոշումը, ապա դա եզրակացություններ անելու եւ արդեն իսկ ամերիկյան նախագահական թեկնածուների կողմից նմանատիպ նոր խոսքումների հետ այլ կերպ ազդեցություն նշանակում է: Այսօր էլ արդեն հնչում են այդպիսի խոսքումներ, ուրեմն դրանք ողբ է դրվեն այնպիսի հիմքերի

մասն ու դասադասման համար: Եվ ամերիկյան գործադիր իշխանության մակարդակով ցեղասպանության ճանաչման դեղման անգամ, ճիշտ այնպես, ինչպես ճանաչողների դեղման, Թուրքիան հոխորհանքից ու դեղմանին հետ կանչելուց փչ անց կրկին կվերադառնա իր դրազմասիկ ու ռեալ ֆադաբանությանը՝ կարգի բերելով նաեւ ճանաչած երկրների հետ հարաբերությունները: Այդպես լինում է գրեթե միշտ: Ու թեեւ ներկա դրությամբ զուտ նախընտրական դասադասման համատեղումն անհնար էր, թեեւ անհնար էր հայ-սարարություններ անում, ակնհայտ է, որ դա ավելի շատ ներքին լսարանին ուղղված խոսք է՝ խորհրդարանական սղասվող ընտրություններում ձայներ հավաքելու ամենակենցաղային խնդիր դասադասման:

Բացի այդ, Թուրքիան դրազմասիկ երկիր է՝ նույն այդ հարթությունում ազդեցություն փորձող իշխանությանը, ուստի խոխորհանք, թե թուրքերը որքան զբոսաբեկ էլ ունեն դնի Վաշինգտոն, Վաշինգտոն հյուրանոցներն էլ դասարկ կման՝ լավագույն դեղման արդյունք հայտարարություն է: Գալիտոլիի միջոցառումներն արդիվի 24-ին անցկացնելը, նաեւ Կոստոյի սերբական համայնքի ղեկավարին դեղման Երեւան այցի համար օդային տարածք չհասնադեղման ավելի շատ է շեշտել 100-ամյակը:

Մտածող է, որ Մտածողներն հայկական եկեղեցու դասերին հակահայկա-

Արդիվի 24-ից հետո

կա, որ ընտրությունից հետո վերանայում այնքան հետո չլինի, որքան դա եղավ Օբամայի համար:

Եթե յուրաքանչյուր անգամ Թուրքիայի արտգործնախարարի շուտափույթ այցելություններով են անգամ ֆադաբանական առումով դարձնում անհրաժեշտ գործադրմանը հարցը կարգավորվում է այնպես, որ իրադարձական «ցեղասպանություն» բառն այդպես էլ չի հայտնվում ԱՄՆ նախագահի ամենամյա ուղերձի տեղում, ուրեմն թեկնածուական խոսքումներին ողբ է այլ կերպ վերաբերվել, հասկանալի ու Թուրքիայում իսկապես ու լրջագույն մտածողված են Հռոմի Պապի, Եվրոխորհրդարանի եւ այլ մակարդակներում «ցեղասպանություն» բառի օգտագործման չափաբաժիններով: Դիտարկել, որ Թուրքիայի արտգործնախարար Մեվլութ Չավուսուլուն՝ ամերիկյան թուրքական լրագրողների հետ հարցերը մեկ գիշերում լուծեց, իսկ Օբաման էլ Թուրքիայի նախագահին ենթակա անձ է, միասնություն կլինի: ԱՄՆ համար եւս հարմար է թեկնածու Թուրքիայի նկատմամբ միշտ ձեւման այնպիսի մի լծակ ունենալ, ինչպիսին հայկական հարցն է:

Իհարկե, դրական տեղաբարձ կլինի, եթե Միացյալ Նահանգները նախագահի մակարդակով եղելությունը անվանել «ցեղասպանություն», սակայն դա փոխարեն արդեն ավելի մեծ թվով ամերիկյան մահանգներն են այդպիսի բնութագրով բանաձևեր ընդունել: Բոլոր մահանգների կողմից ընդունվելու դեղման իրավիճակը դասադասման մակարդակում գործադիր իշխանության մոտենումների առումով կարող է փոխվել: Ուրեմն այստեղ կա տարբերակ ազդեցության, մտածել ու գործել է ողբ 100-րդ տարեկիցից հետո ավելի, քան մինչ այդ: Եսկան է նաեւ, որ ԱՄՆ Սենատում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման մասին արդեն ընդունվել է մեկնադասվել ի հետեւումն Հռոմի Ֆրանցիսկոս դասադասման Եվրոխորհրդարանի հայտարարություններին:

Արդիվի 24-ից հետո, արդեն մայիսին, Վաշինգտոնում են ծրագրված ցեղասպանության զոհերի ոգեկոչման արարողություններ, ու թեեւ դժվար է Օբամայի մոտենումն մեջ մեկ տեսնելու փոփոխություն ակնկալելու լուրջ վերաբերվել, այդուհանդերձ, դա եւս մեկ հնարավորություն կլինի ամերիկյան իրականության մեջ ցեղասպանության թեմայի արժանա-

կան գրառումներ են արվել, բայց դա էլ տեղավորվում է Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիբ Էրդողանի ազգայնական հայտարարությունների հետեւումներում այն դեղման, երբ նախորդ տարվա արդիվ-սանտեբի նրա հայտարարությունն այս տարի կրկին արվել է վարչապետի մակարդակով՝ ի դեմս Ահմեդ Ղալիթոլլիի՝ Էրդողանի խոսքի փչ խմբագրված տարբերակով: Ի դեղմ, եթե անցյալ տարի Թուրքիայի որեւէ իշխանավորի կողմից հայերին ուղղված ցավակցությունը ինչ-որ բացառիկ ու որոշ առումով զնահատելի ֆայլ կարելի էր դիտել, այս տարի մահանգի ուղերձով՝ գրավոր հայտարարությամբ արդիվի 21-ին հանդես գալով նախորդ տարվա ֆայլն արժեզրկվեց:

Ամերիկյան իրականության մեջ մեկ այլ կարեւոր հանգամանք էլ հրեական ներկայության դիրքորոշման մեջ փոփոխությունն է, որին եթե զուտարեմք Իսրայելում եւս Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցում ավելի հաճախ հնչող ձայներն ու հայտարարությունները, ապա 101-րդ տարեկիցը հասկանալի արձաններն եւս մեկ ուղղություն է ուղղված: Իսրայելում այս հարցում փոփոխություններ արձանագրելը դժվարագույն խնդիր է, բայց եթե փորձագիտական զնահատականների համաձայն՝ իսրայելիցիների մոտ տեսնադրություններն այս հարցում փոխվում են, ուրեմն հնարավոր է 100-րդ տարեկիցից հետո նշանակալի ֆայլերի հասնել:

Ավստրիայի կողմից ճանաչման ֆայլից հետո թեեւ Թուրքիայի դեղմանն այս երկիր էլ է մեկնել Անկարա, այդուհանդերձ, ավելի մեծ կարեւորություն է ստանում Գերմանիայի դասադասման, քանի որ Եվրոմիությունում Թուրքիայի ամենախոսքը առեւտրային գործընկեր այդ երկրի դիրքորոշումը, ըստ որոշ սվայլների՝ արդեն ավելի քան 3 մլն թուրք եւ թուրքական ծագմամբ բնակչությամբ, չի կարող անհետեւում մնալ Թուրքիայի համար: Հասկանալի է, որ Գերմանիայի դասադասման առավել մեծ ֆազություն ու հաստատականություն էր անհրաժեշտ ընդունել ու դասադասմանը նախադրությունները, սակայն Հայոց ցեղասպանության հարցում եւս այս երկիրը դասադասման արդյունք իր մեծ բաժինն ունի, որ ողբ է ստանձնել: Ուստի 2015թ.-ի արդիվի 24-ին Բունդեսթագում նախատեսված փեղակությունից հետո եւս մեկ զարգացում կարող է հասցվել տեսնադասման ավարտի:

ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅԱՆ

Տայ եկեղեցու առաջնորդ Վազգեն Առաջինի ծննդյան հարյուրամյակի կառուցությամբ ես ակնարկ եմ գրել հոբելյարի մասին: Ընթերցողը ինձ կների, եթե դրանից մի չափազանց մեծ հասկած մեջբերեմ: «Ստեփանակերտում մեր սանը կախված են իմ նախադրյալ Տեր Յովհաննեսի եւ իմ նախասառ Շողակաթի դիմանկարները: Պատիս հագին հայ եկեղեցականի սեւ սեւն է: Եվ գուցե հենց այդ դասճառով եմ ես միշտ որոտ ակնածանով վերաբերվել հոգեհարազատություն եւ ջերմություն ծնող խստաձեւ սեւնով հանդերձված հոգեւորականներին: Եվ սակայն, վաղ մանկությունից ես գիտեի, որ մենք՝ հայերս ունենում ենք անմահ մեծարում եւ որդես Ամենայն Հայոց կաթողիկոս: Որքան լայն ու ծավալուն է աշխարհագրորեն հնչում «ամենայն հայոց» բառակառուցությունը: Եվ իհարկե, չէի կարող իմանալ ու գուցեկեղ, թե ինչ-որ ժամանակ ոչ միայն սեւնեղու եւ ծանր-թանալու եմ բոլոր հայերի Կաթողիկոսի հետ, այլեւ, եթե կարելի է այդպես որակել մեր փոխհարաբերությունները, բարեկամանալ նրա հետ: Իսկ ամեն ինչ սկսվեց անմոռանալի Սիլվա Կաթողիկոսյանի սանը, 1979 թվականի հունվարի 19-ին: Նույն էինք նրա վաթսուամյակը: Սեղանի գլխին նստած էր իմը՝ Նորին Սրբությունը...»:

Այդ հիշարժան երեկոյին Վեհափառը, որսալով հարմար դրույթ, անսպասելիորեն, ոչ միայն ի զարմանս ինձ, այլեւ Սիլվայի եւ նրա բոլոր հյուրերի, փորձառու մասնագետ-գրականագետի տնով խոսք բացեց «Ցավ» գրքի մասին: Դա բաժակաճառ չէր, դրվասանք չէր եւ ոչ էլ իմ վիճակի գնահատական տալու փորձ: Դա կրթական ցանկություն էր արժանապատիվ սփյուռքի թեման հայերի կոնկրետ կերպարների միջոցով, որոնք ցերեպատություն էին վերադարձել: Իսկ առիթ էր ծառայել «Ցավ» գրքի հերոս Բագրատի կոնկրետ կերպարը, որը, թվում էր, իր ողջ տոջամբ հանդերձ, վերջիվերջո, ղեկավարվում էր հայրենիքի: Բայց իրական կյանքում այնքան էլ հեշտ չէր դա իրագործել: Վեհափառը զգնում էր, որ սփյուռքը միշտ չէ, որ ֆանալ է, այսպես սասած՝ թվաբանություն չի, որը թույլ է տալիս համայնքներ կամ գաղթօջախներ ստեղծել իրենց հասարակական, համարյա ղեկավար կառույցներով: Մի խոսքով, սփյուռքը ոչ միայն մեծ է փոքր գաղութներն են, այլեւ երբեմն ընդամենը մեկ մարդ, որը կորցրել է հայրենիքը, ընթացիկում, սուրբ, նախնիների գերեզմանները: Նման դեպքերում միայնակ գաղթականի համար ամենադժվարը սեփական ինքնությունը պահպանելն է: Այսինքն, սկսյալ դեպքում, հայ մնալը: Իր մեջ հային դա պահպանելը:

Անսպասելիորեն Նորին Սրբությունը հայացքն ուղղեց ինձ եւ, հասկացնել տալով, որ սեղը ու ժամանակը չէ այդքան կարեւոր թեմա արժանել, ֆանգի մեր ողջ ուշադրությունը ղեկավարվում էր հասկացնել միայն ու միայն անվանակոչումը, առաջարկեց, ես կասեի՝ որոտ հրամայական տոնով, որդեսգի մոտ օրերս Էջմիածնում այցելեմ իրեն:

Հյուրերն այնքան էլ չհասկացան, թե ինչի մասին էր խոսքը, եւ Սիլվան օտարաբան օգնության գալ Կաթողիկոսին: Նա սասաց, թե անձամբ իմն է Վեհափառին հանձնել իմ՝ ղեկավարապետներով հարուստ գիրքը, ընդգծելով մանրամասները: Նույն անգամ, որ վիճակի գլխավոր հերոս Բագրատը ահավոր ողբերգությունը վերադարձել է հենց 1915 թվականի ապրիլի 24-ի չարաղետ օրը: Նրա աչքի առջև թուրքերը մորթել էին նրա ողջ ընտանիքին: Իսկ նա, մի ոտը կորցրած, բախտի կամոմ հայսնվել էր աշխարհի ծայրին:

Ես երբեք չեմ մոռանա Սիլվա Կաթողիկոսյանի սանն անցկացրած այդ երեկոն: Այն ժամանակ ես իհարկե չգիտեի, որ

անցնելու են դժվարին տարիներ, եւ ճակատագիրս սերս ու անուր միաձուլվելու է իմ երկու մեծ հայրենակիցների, համաժամանակակիցների՝ ճակատագրերի հետ, ովքեր այդ աստիճանի բարձրագրին մեր հայրենիքի, մեր ժողովրդի հեղինակությունն ու դասիվը. մեծ հոգեւորականի եւ մեծ բանաստեղծի:

Երկու օր անց ես առաջին անգամ ոտքից Մայր աթոռ: Հետագայում ես լուրջ անգամներ, մեծակ կամ հյուրերի հետ, ներս մտա սրտիս թանկ այդ շեմից: Սակայն այն առաջին հանդիպումն ինձ համար հիշարժի դասնական էր:

Նորին Սրբության սեղանին դրված էր իմ գիրքը: Որսալով իմ հայացքը, աշխատասեղանի սեղը, ինչպես ասում են, առանց դետարդենի սկսեց.

Բագրատի ճակատագրի մասին ձեր վիճակը գրելիս, դուք դժվար թե ի սկզբանե մտածած լինեք, թե սկսվածից միաժամանակ բացահայտելու եք մեզ համար չափազանց կարեւոր թեմա: Ես կասեի՝ սփյուռքի մասին եզակի թվով: Մեկ բան եմ մեծ խմբերը, որոնք մեկնում են վաղուց բնակեցված, յուրացված

նալ գրաբնագրատ, գրականագետ... Նա լայն ժողովաց, անսովոր փայլեցիկ խոսք, սեւ աչքերը, ձեռքով շոյեց թավ, ճերմակ մորուրը եւ, չթաքցնելով իրեն համակած ուրախությունը, մեղմաձայն ասաց.

Իրականում չեք էլ սխալվում: Ես լուրջ էի, չհասկանալով, թե ինչ նկատի ունեք: Վեհափառը նորից ժողովաց եւ կրկնեց.

Դուք չեք սխալվում, ֆանգի աշխարհիկ կյանքում ես եղել եմ, ինչպես դուք եք ասում, գրաբնագրատ, գրականագետ: Վերջիվերջո, չէ՞ որ ավարտել եմ Բուխարեստի համալսարանի գրականության եւ փիլիսոփայության ֆակուլտետը, դասավանդել եմ հայկական դպրոցներում: Թողարկել եմ «Հերկ» գրական ամսագիրը, գրականագիտական աշխատանքներ եմ տպագրել Եւրոպայի տարբեր երկրներում: Քչերը գիտեմ, որ ես մեծագրություն եմ գրել Ֆրանց Վերթելի «Մուսա լեռան ֆուռատուն օրը» վեպի մասին:

Առաջ անցնելով ասեմ, որ ինձ համար ինչ-որ անհավասարի, անսպասելի այդ տեղեկացվությունը ջերմ ու խոր նսվածք

ցանկանում եմ այլ բանի մասին խոսել: Հենց Բագրատի մասին, որդես հայի, հայ հոգեւորականների զավակի, թռչան, ծոռի: Հրեւալոր ողբերգությունից հետո նա հայսնվեց բոլորովին այլ աշխարհում, որտեղ, ինչպես դուք եք գրում, բնիկների բառապաշարում չի եղել «հաց» բառը: Որտեղ երկար ու ձիգ ասանակների ընթացքում Բագրատը հաճախ սեսնում էր նույն երազը, թե ինչպես եւ թուրքերն իրեն կարողան այսինքն, որդեսգի կարողանա սեսնել, թե ինչպես եւ սղանում իր հորը, մորը, կնոջը, երկու երեխաներին եւ աղա հրացանն ուղղում իր ոտքին եւ սեղմում ձգանը: Դա այն բանի համար, որ չկարողանա սեղց դուրս գալ եւ լուրջանակի մայել իր հարազատների դիակներին: Բագրատի կյանքի այդ դրույթը համարում եմ, կարելի է ասել, աղբիլի ֆանգի իմաստի եւ տոջան հավաքական դասեր: Եվ ես համաձայն եմ Բագրատի հետ, երբ վերադարձվել այդ ողջ սարսափը, լուրջ ասանակներ անց հեռավոր երկրում գրուցելով իր հայրենակցի հետ, նա ասում է (Վեհափառը վերցրեց «Ցավ» գիրքը, բացեց էջը, որ

Անհրաժեշտ առաջաբան Զորի Բալայանի «Ցավ» գրքի համար

Հայաստանի մշակույթի նախարարության աջակցությամբ «Ամարաս» հրատարակչությունը վերահրատարակել է Զ. Բալայանի «Ցավ» վավերագրական վեպը հայ հոգեւորականի որդու ողբերգական ճակատագրի մասին, ում աչքերի առաջ թուրք բարբարոսները սրտել են նրա ողջ տոհմը հենց 1915 թ. ապրիլի 24-ին

վայրեն՝ հայկական եկեղեցիներով, դպրոցներով: Այլ բան է, երբ իրենից անկախ օտարության մեջ է հայսնվում մի ընտանի կամ մի մարդ: Սփյուռքում միայնակ մարդու համար ամենաողբերգականն այն է, որ նա աստիճանաբար եւ շոտափելիորեն ոչ առանց ցավի, հոգով զգում է, թե ինչպես է դանդաղորեն իր մեջ մեռնում հայը: Մեռնում է Հայ Առաքելական եկեղեցու զավակը: Մեռնում է լեզուն:

Եվ կրկնեց.

Լեզուն, լեզուն...Չէ՞ որ մարդն աղբում է հիշողությամբ, ոգով, նաեւ զգացմունքներով: Բացի ամենայնից, նա կենդանուր տարբերվում է նաեւ նրանով, որ ունի ոչ թե դարձադարձ զգացմունքներ, այլեւ զգայունակություն, որը երկու բեւեռ ունի: Լավ հայսնի է, որ ուրախությունը եւ վիշտը, երջանկությունը եւ դժբախտությունը զգայունակության հակադրած բեւեռներն են: Ջեր Բագրատը հայսնվել էր այնպիսի իրավիճակում, երբ հաստատու հսակ գիտակցում էր, որ դժվար թե կարողանար ինչ-որ ժամանակ վերադառնալ տուն: Եվ ոչ միայն այն դասճառով, որ խլել էին նրա տունը, աչքի առջև կոտորել բոլոր հարազատներին, խլել բուն հայրենիքը: Նա հայսնվել էր աշխարհի ծայրին, որտեղ անդամահատեցին նրա ոտը, որի վրա կրակել էր թուրք... Մի ոտքից զուրկ մարդը լավ էր գիտակցում, որ շնամասնակից կամ եղջերվասահմանկից զատ ուրիշ փոխարամիջոց գոյություն չունի: Եվ դա այն դեպքում, երբ նա հայրենիքից հեռու էր գտնվում կեւ հասարակածի չափով: Բայց կյանքը կյանք է: Զանի դեռ բարբախտում է սիրտը, ղեկ է աղբել՝ մնալով մարդ: Առավելեւս, որ խոսում, այսպես սասած, տոնական հոգեւորականի մասին է...

Ջերը Սրբությունը, Վեհափառը, բավական բարձր ասացի ես, առանց մտածելու, որ ինձ թույլ եմ տալիս ընդհատել իրեն՝ Ամենայն հայոց կաթողիկոսին, դուք աղբեցնում եք ինձ: Այնպիսի տպավորություն է, թե ինձ հետ խոսում է որդեկապիտ

թողեց հոգուս մեջ: Եվ մենք, «Լիսեռասունամյա զազեա»-ի աջակցությամբ, այն ժամանակ կազմակերպեցինք այդ եզակի գրականագիտական աշխատության թարգմանությունը եւ տպագրեցինք «Դուժբա նարոդով» ծավալուն ամսագրում: Հիշում եմ, թե ինչպես այդ ժամանակից ի վեր հայաստան այցելող գրական եւ ընդհանրապես մշակույթի գործիչները անողայման ցանկանում էին այցելել զարմանալի հայ հոգեւոր առաջնորդին: Եվս մեկ մանրամասն. Հայաստանի Գրողների միության երկարամյա նախագահ Վարդես Պետրոսյանը որոտեց Վեհափառի այդ գրական ճանաչվածությունը խորապատկերում նրան ընդունել խՍՀՄ Գրողների միության օտարերը: Բայց կաթողիկոսը կսուկ հրաժարվեց: Եվ երբ Նորին Սրբությունը նկատեց, թե որքան ծանր է Վարդեսը տանում այդ մեծունը, որդես արդարացում ներկայացրեց մի զարմանալի փաստարկ. «Բավական է եւ այն, որ դեռեւս նախան Հայաստան գալը ինձ հանդիսավոր դրույթն էր արժանապատիվ ժողովուրդի անվան խաղաղության միջազգային մրցանակի»:

Իսկ հիմա վերադառնամք ձեր վիճակի հերոսին, մեր Բագրատին, սասաց Վեհափառը: Իհարկե, ամենից հուզիչն այն է, որ այդ հայի անունով աշխարհի ծայրին, հեռավոր ու ճուրջ տունդրայում մի ողջ ավանի բնակիչներ հացը կոչել են բագրատ: Իրոք, սիրտը ջերմանում է, երբ կարդում ես այնպիսի անսովոր բառակառուցություններ, ինչպես՝ «թարմ բագրատ», «համեղ բագրատ»: Սակայն դա առանձնահատուկ թեմա է: Իսկ ես

նախադրեւ նույն էր թողով եւ սկսեց կարդալ. «Այն ժողովուրդը, որը հրաժարվել է կործանումից, չղեկ է աղբի միայն տառապանքներով: Իհարկե, չի կարելի նաեւ մոռանալ անցյալը: Ավելին, ղեկ է միշտ գործում կերպով հիշել նրանց մասին, ովքեր դարձան ցեղասպանության զոհեր: Սակայն միշտ վրա է հասնում այն ժամանակը, երբ արդեն ղեկ է ուսերից նետել սզո հանդերձները, ղեկ է գիտակցել, որ վերածնունդն անհմաս է առանց գեղեցկության եւ առողջության, առանց երաժշտության եւ խրիստ երգի...»: (Վեհափառը եւս մի ֆանի էջ թերթեց եւ լուրջանակեց). «Բագրատի համար հիշողությունը եւ ցավը դրույթ էր յուրօրինակ զենք եւս»: Ահա թե ինչ է նա ասում. «Երբեք չհավաստի նրանց, ովքեր ասում են, թե՝ մոռացեք ողբերգական անցյալի մասին, մի փորել վերքերը, որոնք ցավ են առաջացնում: Դա ճիշտ չէ: Դա, ես կասեի, վստահավոր սխալ է: Ցավը, եթե կուզեք հիշողություն է»:

Նայելով նրա խոսքը, սեւ աչքերին, ձերմակ ու խիս, խնամված մորուրին, բարձր ու լուսավոր սուրբայան ճակատին, ես մտածեցի, որ ինձ հետ խոսում էր ոչ միայն Ամենայն հայոց կաթողիկոսը, Հայրապետը, Հայ առաքելական Սուրբ Եկեղեցու առաջնորդը, այլեւ սկանավոր գրականագետը, տաղանդավոր գրաբնագրատ, փիլիսոփան: Այդ նրա՝ մեր Կաթողիկոսի մասին եւս ասված իմաստունի խոսքերը. «Ճնշվել է, որ ձեւարկություն ուրունի, եւ ոչ թե սիրի դրան»: Նա զսավ ձեւարկությունը. «Սփյուռքի յուրաքանչյուր հայ հերոս է, որի մաղը մնան է արեւմուտին»:

Սուրբ ոճիր է ծնունդ

20-րդ դարասկզբին սեղի ունեցավ մարդկության դեմ ուղղված ամենահավոր ոճիրը...

սելի վայրագությանը: Ոչնչացվեց նաև հայերի բնակության միջավայրը...

Սեպտեմբերի 23-ը կոչվում է 2350 եկեղեցի, 1500 դպրոց, հազարավոր ձեռագիր մատյաններ...

գոյատևեց եւ աշխարհում բազմաթիվ համայնքների հիմնադիր դարձավ:

1923-1948 թթ. համայնքների ձեռավորման վրա ազդեց հայերի սեղաբարձը Մերձավոր Արևելքում:

Ոճրագործությունները կրկնվում են անդադար մնալու դարձառով: Հայերի կրթական գործունեությունները կրկնվում են:

Այն, ինչ հիշում է ամեն մի հայ

Սակայն սկսվել էր մոռոտները հերկում են 1895-1896 թթ. հայերի ժամանակաշրջանը:

Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի նախօրեին ռուսական «Արզումեն-Տի մեդիա»...

Երկրորդ աշխարհամարտից հետո հիշելու կոալիցիայի ղեկավարը հայտարարեց: «Սառը ժամանակներ»...

1990-ականներին ամենը իմացան այն, ինչ գիտեք եւ հիշում եք յուրաքանչյուր հայ:

Սկզբում սուլթանը փորձում էր մեղքը բարդել «վայրենի» ֆրեյերի եւ կաշառատուն ու ֆրեական սարերի վրա:

Չկան հայեր՝ չկան խնդիրներ

Պատերազմի մեջ մտնելով՝ երիտթուրքերի կառավարությունը «Մեծ Թուրանի»...

Հենվելով Գերմանիայի ռազմական զորության վրա, «առաջադիմական» երիտթուրքական կառավարությունը...

Պատերազմում Թուրքիայի կրած դարձածությունը եւ Մուսաֆա Քեմալի շարժման իշխանության գլուխ անցնելը...

Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օրը համարվում է ապրիլի 24-ը, ֆանի որ 1915 թ. հենց այդ օրը...

Բարը ֆարի վրա չթողեցին

Առաջնորդներից զրկված ժողովրդի բնաջնջումն իրականացվում էր անա-

Գե-յուրե ցեղասպանություն

ՄԱԿ-ի ընդունած սեփով «ցեղասպանություն» եզրույթի հեղինակը լեհ հայտնի իրավաբան Ռաֆայել Լեմկինն է:

Ըստ ՄԱԿ-ի բնորոշման, ցեղասպանություն են այն գործողությունները, որոնք միտում են ուրեւ ազգային, էթնիկական, ռասայական կամ կրոնական խմբի լիակատար կամ մասնակի ոչնչացմանը...

- այդ խմբի անդամների սպանությունը,
- նրանց առողջությանը լրջորեն վնասելը,
- նման խմբում մասնակցություն կանխաման ուղղված միջոցները,
- երեխաների հարկադիր հանձնումը,
- այդ խմբի անբողջական կամ մասնակի ֆիզիկական բնաջնջմանն ուղղված կենսատաղանների կանխամտածված ստեղծումը:

Երեխաները համայնքների հիմնադիրներ

Այսօր կարելի է ասել, որ 3 մլն հայ աղյուր է Հայաստանում, 7,5 մլն՝ աշխարհի 100 երկրներում: Հայկական համայնքներից բացառելով Երևանը...

ամեն բան ղեկ է փոխահանգվել:

Որեւ մեկը հազվել է, թե ֆանի միլիոն երեխա չի ծնվել հայրուր սարում: Հազվել են արդյոք անդամները կանանց եւ որբերի սառնադամները:

2015 թ. ապրիլի 23-ին Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցին հասուր դասարանում սրբազան Սեծ եղեռնի անմեղ զոհերին, որոնք նահատակվեցին «հանուն հավաքի եւ հայրենիքի»:

Առեւտրային զանգուշանք

Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիրի սարձում 1995 թ. բացված Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտը...

Պատրաստեց Պ. ԲԵՇԵՅԱՆԸ

Հնչեցին Երեւանում ռուսական եկեղեցու զանգերը

Ապրիլի 22-ին Երեւանի Իսակովի անվան դղրոցայում արդեն մի ֆանի սարի կառուցվող ռուս ուղղափառ եկեղեցուն հնչեցին առաջին զանգերը:

Գարեգին Երկրորդ կաթողիկոսը եւ Համայն Թուսիո դասարան Կիրիլը, ով հասուր այդ նոդասակով ժամանել էր Երեւան:

Ապրիլի 22-ին եկեղեցու զանգերը օծելու նոդասակով Երեւան էին եկել մի խումբ ռուս ուղղափառ հոգեւորականներ, որոնց, ինչոդես նաեւ Սեբեդեյ եւ Արմեն Արախանյան եղբայրների, Հայաստանում

ռուսական համայնքի, մի խումբ հավասարակների մասնակցությամբ սեղի ունեցավ զանգերի օծման արարողությունը: Իր խոսուում Սեբեդեյ Արախանյանը շեշտեց, որ դասահական չէ այն փաստը, որ ռուսական եկեղեցու զանգերի օծման արարողությունը ժամկետներով համընկել է Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի հետ, ֆանի որ «մեր դասնությունը ընդհանուր է»: Սանկս Պետերբուրգից ժամանած մեհրողի Վարսոնֆին իր հերթին ընդգծեց, որ բարեկամ հայ եւ ռուս ժողովուրդների ընդհանուր դասնությունը աղաքուցում է, որ այս երկու ժողովուրդների ցավն ու ուրախությունը եւս ընդհանուր է: Աղա հնչեցին զանգերը:

Տայասանի նախագահի աշխատակազմի ներկայացուցիչները բազմիցս են տեղեկացնում, որ նախագահն անձամբ ծանոթանում է իրեն հասցեագրված բոլոր նամակներին, լինեն դրանք գրավոր, թե էլեկտրոնային, ՀՀ ֆաղափարներից, Հայաստանի բարեկամներից, թե՛ դարգադետ օտարերկրացիներից:

Արդիվի 18-ից որոշ ժամանակ առաջ, մի սովորական աշխատանքային օր, իսպաղի Մարիո Մացոլան նամակ է գրում ՀՀ նախագահին: Այդ նամակով իսպաղական «Սիսկո» ընկերության զարգացման գծով նախագահ սենյոր Մացոլան էլ իր կինը՝ Կարալեյնը դասրասակամություն են հայտնում 1 մլն ԱՄՆ դոլար նվիրաբերել Հայաստանում Ամերիկյան համալսարանին: Բայց՝ ամեն ինչ հերթով:

ՎիվաՍել-ՄՍՍ ընկերության կողմից ֆինանսավորվող ՄՍՍ ընկերության համալսարանի ներդրման համար ՀՀ նախագահի ամենամյա մրցանակաբաժնույթյան հաղթողներ են դարձել արդեն 5 հոգի: Առաջինը, ինչպես հիշում ենք, «Իմեյլ» կորորացիայի սնորենների խորհրդի նախկին նախագահ Զեյթ Բարթեթ էր, ով 2010-ին, մրցանակը ստանալու համար սկսնոջ ֆինանսիայում այսօր ԱՄՆ դեսդանի հետ այցելեց Երեան էլ ՀՀ նախագահի ձեռից ստացավ մրցանակը: Բարթեթ սիկ-

նոջ հետ մի քանի օր անցկացրեց մեր երկրում, եղան նաեւ Ծիծեռնակաբերդում... Հաջորդ սարի երկրորդ մրցանակին արժանացավ «Էվլ Զոնփյուբեր» կորորացիայի համահիմնադիր Սթիվ Վոգնյակը: Նա էա այցելեց Հայաստան, եղավ Ծիծեռնակաբերդում էա անձամբ ստացավ մրցանակը:

2012-ի մրցանակակիրը Ֆեդերիկո Ֆաջինն է, որը «Սինադիկա» ընկերության դասվավոր նախագահն է: Սենյոր Ֆաջին իր հերթին նույնպես Երեանում ՀՀ նախագահից ստացավ իր մրցանակը էա, իհարկե, այցելության ընթացքում եղավ նաեւ Ծիծեռնակաբերդում:

Չորրորդ մրցանակին արժանացել է կիսահաղորդիչային արդյունաբերության ասոցիացիայի նախագահ, կիսահաղորդիչային արդյունաբերության մասնագետների միության էա «Թեմո Վիմ» ընկերության նախագահ, «Հիթաչի էլեկտրոնիկ դիվիզյուն» գրուպ»-ի նախկին գլխավոր գործադիր սնորեն էա «Հիթաչի»-ի գլխավոր գործադիր սնորեն Ցուգիո Մակիմոսոն: Ինչպես իր նախորդները, դարուն Մակիմոսոն էա եղավ Երեանում, Ծիծեռնակաբերդում...

Անցյալ սարի ՀՀ նախագահի

հիշյալ մրցանակին է արժանացել մեզ արդեն ծանոթ Մարիո Մացոլան, ով, ի դեմք, իր իսկ խոսքերով՝ մինչ այդ ոչինչ չգիտեր Հայաստանի մասին:

Արդիվի 18-ին Երեանի Ամերիկյան համալսարանում տեղի ունեցավ ասուլիս՝ ՀՀ նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Վիզեն Սարգսյանի, ՄՍՍ ընկերության համալսարանի ներդրման համար ՀՀ մրցանակի մրցանակաբաժնույթյան գործադիր խորհրդի նախագահ Հովիկ Մուսայեյանի, ՎիվաՍել-ՄՍՍ ընկերության գլխավոր սնորեն Ռալֆ Յիրիկայանի, «Վիսաֆեր ինթերնեյն» ընկերության գործադիր նախագահ Թոմի Սորոյանի էա Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի նախագահ Արմեն Տեր Կիրեդեանի մասնակցությամբ: Հովիկ Մուսայեյանը հայտնեց, որ մրցանակաբաժնույթյան կազմկոմիտեն ակտիվ կադեր է դադողանում բոլոր հաղթողների հետ, հասկադետ՝ դարունայի Մակիմոսոյի էա Մացոլայի, որոնց Հայաստան հրավիրելու գործին իր մեծ աջակցությունն է ցուցաբերել կազմկոմիտեի անդամ Թոմի Սորոյանը: Մուսայեյանը տեղեկացրեց նաեւ, որ Ցուգիո Մակիմոսոն այժմ ավարտում է Հայաստանի

ուսարողության մասին, հիշատակելով Երեանում Սեն Սիմոնյանի՝ «Թունո» կենտրոնը, որը, ըստ Սարգսյանի՝ շուտով կընդլայնի իր աշխարհագրությունը:

Իսկ ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնորեն Ռալֆ Յիրիկայանը նեցեց, որ կան բազմաթիվ ծագրեր, որոնց կողիին կանգնած է իրենց ընկերությունը, բայց այս մեկը՝ նախագահի մրցանակաբաժնույթյունը, միանգամայն սարբերվում է, քանի որ սա հրաշալի միջոց է՝ Հայաստանի աունը աշխարհում խոշոր սառերով գրելու համար:

Եւ վերջում. ՄՍ ընկերության համալսարանի ներդրման համար ՀՀ նախագահից մրցանակ ստացած բոլոր՝ այս դադիին դեռ 5 աշխարհահռչակ մարիկ, իրենց Երեան, կոնկրետ՝ Ծիծեռնակաբերդ այցելության ընթացքում, Հայոց ցեղասղանության հուշահամալիրում հիմնադրել են ծառերի արահետ. այս դադիին այնտեղ 5 ծառ կա սնկված, դեռ հիմա...

Մրցանակաբաժնույթյան այս սարվա թվով 6-րդ հաղթողի աունը հայտնի կլինի սեղեսների վերջերին. նա Հայաստան մրցանակի հետեւից կժամանի արդեն նույններին:

Վ. ԱՅԵԱ

«Տիշուն ենք էա դադանջում» խորագրով միջոցառում

«Մանես» բարեգործական հիմնադրամը էա «Թեղոս» ՓԲ ընկերությունը Հայոց ցեղասղանության 100-րդ սարելիցին ընդառաջ կազմակերպեցին երիտասարդական ծառասունկ էա մակույթային միջոցառումներ:

2015թ. ադիլի 18-ին «Մանես» բարեգործական հիմնադրամը էա «Թեղոս» ՓԲ ընկերությունը կազմակերպեցին ծառասունկով ուղեկցվող հերթական կրթամակույթային բնադադանական միջոցառումը, որը նվիրված էր Հայոց ցեղասղանության 100-րդ սարելիցին էա կրում էր «Տիշուն ենք էա դադանջում» խորագիրը: Մասնակցում էին ՀՀ Լոռու մարզի սարբեր համայնքների բնակիչ ուսանողներ, դորոցների ավարսական դասարանների աշակերտներ, երիտասարդության այլ ներկայացուցիչներ:

Միջոցառման 100 մասնակիցները Շնողի եկեղեցում խորհրդանեական 100 մոմ վառեցին ի հիշատակ Հայոց ցեղասղանության անմեղ գոհերի: Միջոցառումը շարունակվեց Շնողի արվեստի դորոցի բակում, որտեղ երգի էա ասմունքի ելույթներ ունեցան դորոցի սաները, կազմակերպվեց ֆլեյտ մոր (երիտասարդները դորոցի բակում անմոռուկի ուրվագծով շարվ կազմեցին):

Այդուհետ մասնակիցները ֆայլերթով այցելեցին էա 100 ծաղիկ դրեցին Շնող գյուղում գսնվող Հայոց ցեղասղանության հուշարարին:

Միջոցառումը շարունակվեց «Թեղոս» ՓԲ ընկերության սարածում խորհրդանեական ծառասունկով. սնկվեց 100 սնկի: Ծառասունկից հետո Թեղոսի հյուրանոցահանրակացարանային համալիրի հանդիսասրահում մասնակիցների համար կազմակերպվեց Մեծ եղերնի 100-րդ սարելիցի թեմայով ինտելեկտուալ խաղ-մրցույթ: Միջոցառումը եզրափակվեց Շնող գյուղի էա Ալավերդի ֆաղափ մակույթի կենտրոնների դադիլնեում թուր մեծիսոր Ֆաթիհ Ալիմի՝ Մեծ եղերնին նվիրված «Սղի» ֆիլմի դիտումով:

Խաչար՝ Վալանսի «Իջեան» հրադարակում

2015թ. ադիլի 19-ին, Հայոց ցեղասղանության 100-րդ սարելիցին ընդառաջ՝ Ֆրանսիայի Վալանս ֆաղափի «Իջեան» հրադարակում տեղի ունեցավ խաչարի հանդիսավոր բացում:

Խաչարը Ջուղայի խաչարի կրկնօրինակն է՝ կերտված հայկական սուֆից:

Մանկական երգչախմբի կողմից կատարվեցին Ֆրանսիայի էա Հայաստանի օրհներգերը: Բացման հանդիսավոր արարողությունը մեկնարկեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի օրհնության գրի ընթերցմամբ:

Ելույթներով հանդես եկան Վալանսի ֆաղափադետ Նիկոլա Դարագոնը, Լիոնում ՀՀ գլխավոր հյուղասղանության 1-ին ֆարսուղար, փոխհյուղասղան Վաներ Հարությունյանը, միջոցառման նախաձեռնողներ՝ Ուրֆահայերի միության նախագահ Ժորժ Ռասկլանը, Ֆրանս-Աշարակ-Արմենի միության նախագահ Լեւոն Չասիկյանը: Խաչարի տեղադրման նախաձեռնությունն իրականացվել է նաեւ բարերարներ Կարեն Կակոյանի էա Արմեն Շահադիզյանի գործուն աջակցությամբ:

Բացման հանդիսավոր արարողությանը ներկա էին ավելի քան 400 հրավիրյալներ տեղական էա սարածաշրջանային դասգամավորներ, ֆրանսահայեր, տեղական լրատվամիջոցների էա մակույթային ոլորտի ներկայացուցիչներ:

Բացման արարողության ընթացքում հայ համայնքի ներկայացուցիչները, շնորհակալություն հայտնելով Վալանսի ֆաղափադետին էա ավագանուն, ներկաներին ներկայացրին խաչարի ելությունը, նեանակությունը էա խորհուրդը հայ ժողովրդի համար:

Լիոնում ՀՀ գլխավոր հյուղասղանության ներկայացուցիչն իր ելույթում շնորհակալություն էա գոհունակություն հայտնելով Վալանս ֆաղափի կողմից Հայոց ցեղասղանության 100-րդ սարելիցին կազմակերպվող բազմաթիվ միջոցառումների կադակցությամբ, անդրադարձավ խաչարի էա դրա արվեստի կարերությանը էա ներկայումս վսանգված լինելու հանգամանքին՝ հիշեցնելով ներկաներին 2002-2005թթ. Նախիջեանի Ջուղայի հայկական գերեզանոցում մի քանի հազար խաչարերի ոչնչացումը Ադրբեջանի կողմից խաղաղ ժա-

մանակ՝ գերեզանոցը վերածելով ռազմական դոլիզոնի: Նաեւ Լիոնում ՀՀ գլխավոր հյուղասղանության ներկայացուցիչը Վալանսի ֆաղափադետին էա բոլոր կամգակերիչներին փոխանեց ՀՀ Սփյուռքի նախարար Հրանուշ Հակոբյանի շնորհակալական ուղերձը՝ խաչարի տեղադրման էա կատարված աշխատանքի կադակցությամբ:

Այնուհետեւ Վալանսի ֆաղափադետ Նիկոլա Դարագոնը իր ելույթում՝ անդրադառնալով Հայոց ցեղասղանության 100-րդ սարելիցի խորհրդին էա կարերությանը, գոհունակությամբ նեցեց, որ սա Վալանս ֆաղափի հանրային հասվածի առաջին խաչարն է էա էա մեկ խոսում ադացույց է հայֆրանսիական ամուր կադերի, Վալանսի աշխույժ հայ համայնքի կարերության: Զաղափադետն ընդգծեց նաեւ ֆուր ֆաղափ Իջեանի հետ կադերի հետագա զարգացման կարերությունը:

Բացման արարողությունից հետո միջոցառման մասնակիցները հրավիրվեցին Վալանսի ֆաղափադետարանում կազմակերպված ընդունելությանը:

«+Կինո»-ի ամրիպան համարը

Ինչպես միշտ, այս անգամ նույնպես «+Կինո» ամսագրի հերթական համարը աչի է ընկնում նյութերի բազմազանությամբ, գեղեցիկ ձևավորմամբ և իլյուստրացիայի հարստությամբ:

«+Կինո»-ի ամրիպան նոր համարի շաղկապը գույք է ընկրված է ոչ թե այս կամ այն անվանի դերասանին, այլ «Կերան-ված Ֆայություն. առաջին սերունդ» խորագրով ներկայացնում է թուրքական յաթաղանից փրկված հայ ժողովրդի մեծ ճանաչում ունեցող գրականության, արվեստի, մշակույթի գործիչներին, ովքեր իրենց մածագույն ներդրումն ունեն ինչպես մեզանում, այնպես էլ համաշխարհային ֆառաակրթության զարգացման գործում»,- մեզ հետ զրույցում ասաց ամսագրի գլխավոր խմբագիր Ռոբերտ Մաթոսյանը:

«+Կինո» բացվում է Հայաստանի կինեմատոգրաֆիստների միության նախաձեռնությամբ հրատարակված հայ հերոս վրիժառուների «Նեմեսիս» կազմակերպության անդամների սխառոթություններին նվիրված օրացույցով, ովքեր փայլուն կերպով իրագործեցին երիթորական կառավարության կողմից 1915 թվականին Հայոց ցեղասպանությունն իրագործած դարազուլվանների վրեժխնդրությունը: «Նեմեսիս» գործողության հիմնական կազմակերպիչն ու ոգեւոյողը Հահան Նաթալին էր (Հակոբ Կարաղեթի Տեր-Հակոբյանը 1884-1983 թթ.), ով կամոն Աստո արդեց 99 տարի: Ահաբեկչության հետ ոչ մի կապ չունեցող «Նեմեսիս» օղերացիան իրավամբ համարվում է հասուկ ծառայությունների մասնության մեջ լավագույն մասնիչ գործողություններից մեկը:

«Կյանք բանքի վրա» հողվածը մասնում է ՀԽՍՀ ժողովրդական արիստ Գրիգոր Մելիք - Ավագյանի մասին, ում «Սիրք երգում է», «Ինչո՞ւ է աղմկում գեղը», «Յոթ երգ Հայաստանի մասին», «Խնձորի այգին» ֆիլմերը լուրջ ներդրում են հայկական կինոարվեստում:

Հեսարհրական է «Կոմիսսա. մի լուսանկարի մասնությունը» գողորիկ նյութը եւ բժժօրինակ լուսանկարը, որի դարձեւեւսին գրված է «Ընկերական հիշատակ Կոմիսսարից Պետրոս Տոմարտեայանին: 1903 օգոստոս 30, Սբ. Էջմիածին»:

«Ֆիլմ» թերթի էջերից» մշակական խորագրի ներքո այս ան-

գամ ներկայացրել ենք ԽՍՀՄ ժողովրդական արիստ, կինոռեժիսոր Հենրիկ Մալյանի «Իմ Մելինոմ դաղը» էսսեն, որը զարմանահրաւ մասնություն է եւ կարճամետրաժի հիանալի սցենար:

«Նկարահանում է Սոս Սարգսյանի վիդեոկինո հիման վրա» հարցազրույցում ՀԽՍՀ ժողովրդական արիստ, ղեկական մրցանակի եռակի դափնեկիր Ալբերտ Մկրտչյանը մասնում է իր նոր ֆիլմի առաջին կողերի նկարահանումների, ինչպես նաեւ 1915 թվականին հրաւրված փրկված իր ծնողների մասին:

«60 ամյակը՝ գլխավոր մրցանակով» նյութը ներկայացնում է Իսախանյանի թուրին ֆաղաոմ «Անվերջ փայտուտ, հավերժ վերադարձ» վավերագրական ֆիլմի համար ՀՀ ժողովրդական արիստ Հարություն Սաչաթյանի սսացած գլխավոր մրցանակը եւ իր ստեղծագործական ուղին:

«Լուսանկարչական վերնիսած» բաժնում այս անգամ տեղ են գտել Հայաստան աւխարհի ֆոտոարագիր Պողոս Պողոսյանի գործերը:

Ամսագրին հասուկ հարցազրույց է սվել Հայաստանի Հանրադատության առաջին վարչադատ, Հանրային խորհրդի նախագահ Վազգեն Մանուկյանը:

«Վան եւ Սուսա լեռ, ազատական դայաբի փայլուն էջեր» վերնագիրն է կրում մասնական գիտությունների դոկտոր, դրոժեւոր Աւոս Ներսիսյանի հողվածը: Ռեժիսոր Նիկոլայ Ճասուրյանի հարցազրույցը արվեստի խոհեր են թատրոնի, իր հոր, կինոռեժիսոր Երվանդ Ճասուրյանի կինոարվեստի եւ ամրիպան այս օրերի օրը:

«Զրիստնությունը կա ու եղել է միշտ ամենամեծ զորավորը, որը դառնել ու դառողանել է հայերին»: Այս վերնագիրն է կրում 1913-16 թթ. Թուրքիայում ԱՄՆ դեստան Հենրի Սորգենթաուի հողերը: «Հարյուր տարի անցնի, թե երկու հարյուր, միեւնույն է, թուրքը չի փոխվելու» հողվածով ամսագրում հանդես է եկել «+Կինո» - ի գլխավոր խմբագիրը:

«Քանաստեղծները չեն ծերանում, հանգչում են մեկեն ու երգելով» հողվածը նվիրված է 85-ամյա մանկագիր ու դրամատուրգ, հրատարակախոս Սուրեն Սուրադյանին:

Անգլիացի բանաստեղծ Ջորջ Բայրոնի «Ասված աւխարհի հետ խոսել է հայերեն» եւ ֆրանսիացի արձակագիր Վիկտոր Հյուգոյի «Ինձ համար մեծ դարձանք է հայերեն թարգմանվելը» խոստերով է բացվում «Հարսացնեմ մեր բառադարանը» բաժինը:

«Վերնիսած» մշակական խորագրի ներքո այս անգամ ներկայացված են Արկոյի (Արկադի Բաղդասարյանի) գործերը: «Երբ նկարահանում էի «Հավերժի ճամփով (Հովհաննես Շիրազ)» ֆիլմը» հիշողությամբ ամսագրում հանդես է եկել ֆիլմի ռեժիսոր Լեւոն Մկրտչյանը: Իսկ «Կյանքն ինչպես կինոյում» նյութը մասնում է «Փոքր Սիեր» կրթահամալիրի սնորեն Արա Մանուկյանի հարեանակվեր գործունեության մասին: Սոս Սարգսյանի հետ «Հաջորդ տարի հանդիպեմ Վանում» հարցազրույցը ներկայացնում է մեծ արիստի վերջին խոսքը:

Ռուբեն Միրզախանյանի եւ Հրավարդ Հակոբյանի հեղինակած «Սոցիալիսական ռեալիզմը եւ խորհրդային կերտարվեստը» գրիին է նվիրված ամսագրում տղազրված գախտասակարը:

ՀՀ արվեստի վասակավոր գործիչ Նարինե Մայանի բեմադրած եւ «Արաւազը» մրցանակին արժանացած «Սիրելի Պամելա» ներկայացմանն է անդրադառնում թատերագետ Սոնա Մելոյանը:

«Թեմաներ ֆիլմի համար» մշակական խորագրի ներքո բժիշկ Հովհաննես Սարկավագյանը ասում է, որ կինոյում առողջ մտածող ռեժիսորի ֆիլմեր են սիրում: Ամսագիրը եզրափակվում է ճանաչված արվեստագետ Մարինե Վարդանյանի (Ալեւ) հարցազրույցով:

ՄԱՐԻՍՍ

ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱԿ «ՀԱՅԵՐԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ԵՐԻՏԹՈՒՐԸՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ» հասուրը

Օսմաներենից թարգմանել, ծանոթագրել ու ներկայացրել է Պրոֆ. ԱՎԵՏԻՍ ՓԱՓԱՅԱՆԸ

Ներածական խոսքը՝ դրոժ. ՆԻԿՈԼԱՅ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ

Հասուրի սույն՝ 3-րդ հրատարակության նախաձեռնողն է՝

Ռամկավար Ազատական կուսակցությունը (Հայաստան)

Գիրքը լույս է տեսել «Քարեդատ սերունդ» հիմնադրամի (Նախագահ՝ Քարսել Բեգլարյան) օժանդակությամբ:

ՎիվաՄել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնորեն Ռալֆ Յիրիկյանը դասախոսել է Երեւանի դեսական լեզվահասարակագիտական համալսարանում

ՎիվաՄել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնորեն Ռալֆ Յիրիկյանը դասախոսություն կարդաց Երեւանի Վ. Բրյուսովի անվան դեսական լեզվահասարակագիտական համալսարանում՝ «Բիզնես, որն ունի առաջնություն» ծրագրի օրացումներում: Ռալֆ Յիրիկյանը ուսանողներին ներկայացրեց ընկերության բիզնեսի զարգացման հաջողակ ռազմավարության, բջջային ցանցի սեխնիկական զարգացման, մարեթինգային ռազմավարության եւ ընկերության կորորաշիվ դասախոսանաւթլոթյան օրակարգին առնչվող թեմաները:

ՎիվաՄել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնորենը ՎիվաՄել-ՄՍՍ-ի օրինակով փաստեց, թե որքան կար-

րեն է երիտասարդ մասնագետների դերը որեւէ կազմակերպության զարգացման եւ հաջողելու գործում:

«Մարդիկ ամեն մի կոմերցիոն կազմակերպության ամենամեծ հարսությունն են: Առանց որակյալ մասնագետների անհնար է բջջային կառույցի որակյալ ծառայությունների մասուցումը: ՎիվաՄել-ՄՍՍ-ն իր գործառնական գործունեության առաջին իսկ օրվանից աւխասանի է հրավիրել նորավար ուսանողների՝ նրանց հնարավորություն սալով սկսել կարիերան եւ ձեռք բերել անհրաժեշտ փորձը գողից սկսելով աւխասանը համաշխարհային սնեստության ամենաարագ զարգացող ճյուղերից մեկի՝ հեռահաղորդակցության ոլորտում», - մեւ է Ռալֆ Յիրիկյանը:

Քարեգործական երեկո՝ ազակցելու Հայաստանում ներառական առաջին խաղահրատարակի կառուցմանը

Վայրի բնության եւ մշակութային արժեքների դառողանման հիմնադրամը Երեւանի կենդանաբանական այգու հետ համատեղ ամրիպի 17-ին կազմակերպել է քարեգործական երեկո՝ ազակցելու Հայաստանում ներառական առաջին խաղահրատարակի կառուցմանը: Երեւանի կենդանաբանական այգում կառուցվելիք խաղահրատարակն ազատ հասանելիությամբ կրթական, թերադեսիկ եւ խաղային ներառական հարթակ կդառնա Հայաստանում գրանցված օրը 8000 երեխայի համար:

Քարեգործական երեկոյին մասնակցել են մասնավոր եւ հասարակական հասվածների, դիվանագիտական կորողուսի, միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ: Կենդանի, անձայն աճուրդների եւ ազատ հանգանակությունների արդյունքում հավաքվել է օրը տարբեր միլիոն դրամ: Երեկոյի ավարտին այդ գումարը կրկնադասվել է հիմնադրամի գլխավոր գործընկեր ՎիվաՄել-ՄՍՍ-ը:

Քարեգործական երեկոյի ընթացում աճուրդի են հանվել ճանաչված նկարիչներ Աւոս Ավագյանի, Վահագն Համալրաւայանի, Լուսի Արդալայանի, Գարիել Մանուկյանի, Արե Պետրոսյանի, Նարեկ Ավետիսյանի, Արթուր Սարգսյանի՝ նախագծին նվիրաբերած աւխասաններն, ինչպես նաեւ արժեքավոր սնուրներ «Գողրեն Գրեյի ԱրմԱ» եւ «Արիկոն» գործարանների կողմից: Անձայն աճուրդի են ներկայացվել հասուկ կարիքներով երեխաների ձեռքի աւխասանները:

Երաժեսական եւ թատերական ներառական համարներով հանդես են եկել Ունիսոն ՀԿ-ի «Փարոս» երգչախումբը, Փոքր թատրոնը եւ Մանկական զարգացման հիմնադրամի՝ «Մեմ եմ» ներառական թատերախումբը:

խաղահրատարակի կառուցման աւխասանները նախատեսվում է ավարտին հասցնել 2015թ.-ի հունիսին՝ խաղային եւ կրթական հավասար հնարավորություններ ստեղծելով բոլոր երեխաների համար:

«ԱԶԳ» ԸՄԲԱԹԱԹԵՐՈՒ Գրասարկութան ԻԳ տարի Հիմնադիր եւ հրատարակիչ «ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐՈՒ» ՄՊԸ Երեւան 0010, Հանրադատութան 47 e-mail: azg@azg.am, azg2@arminco.com www.azg.am Գլխատր խմբագիր ՅԱՎՈՒՄ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ հեռ. 060 271117 Հաւակաղախութիւն (գովազդ) հեռ. 582960, 060 271112 Լրագողների սենեակ հեռ. 060 271118 Հանակարգչ. ծառայութիւն հեռ. 060 271115 Կորգորայ լրահաւաթ ծառայութիւն հեռ. 060 271114, 010 529353 Հանակարգչային ծառայութիւն՝ «Ազգ» թերթի *AZG* Weekly Editor-in-chief H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010